

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

**БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА
СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ**

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконав:
студент 4 курсу, групи 472-2,
денної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»
Ковтун Владислав Євгенович _____
Керівник:
асистент кафедри фінансів і кредиту к.е.н.
Легкоступ Ігор Іванович

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № 11 від «29» травня 2024 р.
Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ.....	6
1.1. Суть та форми банківського кредитування малого та середнього бізнесу.....	6
1.2. Роль банківського кредитування у формуванні фінансових ресурсів малого та середнього бізнесу	11
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА ТА РЕАЛІЇ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ.....	16
2.1. Фінансове положення малого та середнього бізнесу в сучасній Україні, його роль у її економіці.....	16
2.2. Аналіз динаміки та сучасний стан банківського кредитування малого та середнього бізнесу за 2021-2023 рр.....	22
2.3. Аналіз програм державної підтримки банківського кредитування малого та середнього бізнесу за 2021-2023 рр.....	26
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ.....	32
3.1. Основні проблеми підприємців на шляху залучення банківських кредитних коштів для малого та середнього бізнесу у сучасних економічних умовах.....	32
3.2. Шляхи поліпшення механізму банківського кредитування малого та середнього бізнесу з метою розвитку підприємництва в Україні.....	37
ВИСНОВКИ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	45
ДОДАТКИ	51

ВСТУП

Кредит, за своєю сутністю, характеризується як одна із найскладніших економічних категорій, так і як механізм безпосереднього впливу на процеси суспільного відтворення, чим він може поступитись лише категорії грошей.

В першу чергу, кредитні операції – є безумовною основою для функціонування банківського бізнесу, оскільки формує головну статтю банківських доходів. Кредитні операції тісно пов'язані із ризиком неповернення позики, адже кредитування в Україні утворено на підвалинах економічних процесів. Без цього неможливо уявити будь-яку галузь економіки держави та їхнього функціонування, адже всі фінансово-господарські операції пов'язані з конкретним досягненим рівнем довіри сторін, з наступною передачею грошових цінностей або ж інших на умові боргового зобов'язання. Функціонування ринкових відносин та механізмів без кредитної їх частини унеможлиблює одночасне виконання взаємозобов'язань сторін наскільки це передбачається природою таких відносин.

Одними із найбільш розроблених правових категорій у правознавстві є кредитні відносини та поняття кредиту, що не дивно, оскільки з огляду на їх значення у життєдіяльності суспільства займають досить важливе місце і виконує функцію, яка схожа з тими філософськими категоріями, що складають фундаментальне поняття та виражають істотні та найбільш закономірні зв'язки та відносини реальної дійсності, по відношенню до банківського права.

Кредитування здатне здійснювати системоутворюючий вплив на реалізацію банківського права, може набувати вираження через утворення цілого ряду інших правових понять на підставі цієї категорії, що широко використовуються в банківському секторі. В якому процес кредитування юридичних осіб здебільшого відносять до найбільш актуальної економічної теорії та теми банківської практики.

Актуальність теми бакалаврської роботи полягає в тому, що одним із найбільш важливих завдань вітчизняної банківської системи є ефективність

здійснюваного кредитування юридичних осіб малого та середнього бізнесу, оскільки кожна фінансово-кредитна установа отримує найбільші доходи завдяки кредитним операціям в залежності від того, наскільки правильно обираються методи та дотримуються умови кредитування та їх впливу на результат кредитних операцій.

Кредитування малого та середнього бізнесу є важливою частиною в розвитку банківської системи в ринкових умовах. Дослідженням даної теми займалися різноманітні вітчизняні та зарубіжні вчені. Економічну категорію - кредит, принципи кредитування, формування основних етапів і методів та проблеми фінансово-кредитної підтримки діяльності малих та середніх підприємств досліджували такі українські і закордонні науковці, як Бергер А.Н. та Удел Г., Волкова Н.І. та Свірідова К.Д, Жежерун Ю.В. та Бартош О.М., Маслак О.І. та Квятковська Л.А., Сараєва І.М. та Носова Н.І., Садковські В., Тимченко О.І., Тривато Г. та Альфо М., Ющук С. і Ясьонек М.

Мета дипломної роботи полягає у дослідженні питань та проблематики, пов'язаних із кредитуванням малого та середнього бізнесу, а саме, дотримання умов та способів кредитування, правильні способи кредитування, розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи такого роду кредитування.

Для досягнення даної мети ставляться наступні завдання:

- характеристика суті та форм банківського кредитування малого та середнього бізнесу;
- визначення ролі кредитування у формуванні фінансових ресурсів малого та середнього бізнесу;
- оцінка фінансового положення малого та середнього бізнесу в сучасній Україні;
- аналіз сучасного стану кредитування бізнесу банками України;
- визначення основних проблем кредитування малого та середнього бізнесу;

– шляхи вдосконалення і перспективи розвитку кредитування підприємств вітчизняними банками з метою розвитку підприємництва.

Об'єктом дослідження виступають кредитні взаємовідносини між банками та суб'єктами малого та середнього бізнесу.

Предметом дослідження виступає процес кредитування між комерційними банками та малим і середнім бізнесом.

Для виконання дослідження в роботі використались методи економічного аналізу та вивчення економічних процесів, залежно від поставлених цілей: нормативно-розрахунковий, методика експертних оцінок та інші. А основу дипломної роботи склала фундаментальна концепція теорії фінансів та банківської діяльності.

При дослідженні кредитних взаємовідносин банківських установ, вивченні кредитоспроможності позичальників, контролю за дотриманням умов кредитування використовуються статистичні, математичні методи, методи прогнозування, економічного аналізу і спостереження. При розробці рекомендацій щодо вдосконалення кредитування юридичних осіб використовуються методи систематизації, та узагальнень.

Статистичну основу дослідження склали нормативно-правові акти КабМіну, Нацбанку та інші.

Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Налічує в собі 5 таблиць, 6 рисунків, а список літератури налічує 41 джерело.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

1.1. Суть та форми банківського кредитування малого та середнього бізнесу

Сектор малого та середнього підприємництва та його сталий розвиток є невід'ємною складовою ринкової економіки – двигуном економіки, який забезпечує вирішення цілого ряду економічних, науково-технічних і соціальних проблем суспільства. Однак, рівень розвитку сектора малих і середніх підприємств в Україні є недостатнім з огляду на ту роль, яку він має відігравати для національної економіки на сучасному етапі розвитку.

Серед основних перешкод, що стоять на шляху розвитку малого та середнього підприємництва є нестача фінансових ресурсів, що викликає необхідність пошуку нових джерел коштів та їх залучення на фінансовому ринку, зокрема шляхом отримання банківських кредитів [7].

Особливої актуальності набуває питання залучення кредитних ресурсів необхідних для фінансової підтримки діяльності малого та середнього бізнесу набуло під час тривалої пандемії COVID-19, яка завдала чимало негативних наслідків для підприємництва.

Економічною основою кредиту виступає кругообіг капіталу. Він є безперервним процесом, але при цьому не виключаються коливання, приливи і відпливи грошових коштів, коливання потреб у ресурсах та джерелах їх покриття.

Для більш чіткого розуміння призначення кредиту, що надається суб'єктам підприємницької діяльності, важливо розглянути його класифікацію згідно видів та форм, що зображено на рисунку 1.1.

Рис. 1.1. Види кредитів, що надаються підприємствам

З рисунку 1.1, можна узагальнити наступне: банківські та державні кредити надаються та погашаються лише у грошовій формі, комерційні та лізингові надаються у товарній, але комерційний кредит може бути погашений в змішаній формі (в товарній та грошовій одночасно), лізингові кредити надають переважно лізингові компанії. Використовуючи різноманітного роду форми кредитування підприємств, прискорюється грошовий рух та переміщення матеріальних ресурсів, забезпечуючи ефективність господарської діяльності.

Серед доступних видів кредитування підприємств, найбільш вагомим прийнято вважати – банківський кредит, адже саме він є джерелом капітальних інвестицій.

Особливість значення кредиту в розвитку реальної економіки зумовлено насамперед тим, що саме кредит є ефективним фінансовим інструментом

необхідним для реалізації підприємствами поставлених перед собою цілей та завдань, втілення інноваційних проєктів, що стоять на меті забезпечення продуктивних динамічних змін в економіці.

Для визначення сутності кредиту, варто звернути увагу на його трактування в статті 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність»: «Банківський кредит – будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми» [38].

Банківські кредити можна класифікувати за багатьма ознаками, зокрема за строком користування, їх поділяють на наступні:

- короткострокові (терміном до 1 року) – здебільшого надаються на покриття витрат на поточну господарську діяльність у разі виникнення тимчасових труднощів;

- середньострокові (на термін від 1 до 3 років) – використовуються для фінансування придбання обладнання та капітальних вкладень;

- довгострокові (терміном від 3 років) – зазвичай надаються для довгострокових капітальних вкладень з великим терміном окупності, розширення масштабів діяльності [2].

За видом забезпечення кредити можна поділити на такі види:

- забезпечені заставою (власним майном, майновими правами, цінними паперами);

- гарантовані (в яких гарантом може виступати банк або майнові права 3-ї особи);

- з іншим забезпеченням;

- незабезпечені.

Відповідно до Постанови Національного банку України «Про порядок формування і використання резерву можливих втрат за позиками комерційних банків» банківські кредити можна розділити на декілька окремих груп:

– стандартні (тобто для них є характерним мінімальний ступінь ризику, що свідчить про відповідність умовам стабільного фінансового стану позичальника;

– субстандартні позики з підвищеним ризиком (для яких ступінь ризиковості складає до 20%);

– сумнівні кредити (зі ступінню ризику – 50%, включають пролонговані та прострочені кредити);

– безнадійні (позики зі ступінню ризику – 100%, що не будуть повернені, вони списуються з балансу банку в установленому порядку) [23].

Сумнівні, незабезпечені та безнадійні позики, в банківській практиці відносять до проблемних кредитів.

Підприємства в сучасних умовах господарювання систематично залучають позикові кошти, для цього заключаючи договір з установою банку і підприємством, в якому визначається об'єкт кредитування, умови одержання та погашення позикового капіталу, обсяг кредитування, процентні ставки, джерела погашення позики та терміни дії кредитного договору, а також інші додаткові умови кредитування. Підприємства отримують кредити за визначеними у таблиці 1.1 принципами.

Таблиця 1.1

Принципи отримання банківського кредиту [15]

Назва принципу	Характеристика
Принцип терміновості (або строковості)	Означає, що кредит має бути погашений у визначений термін, отже позичальник має можливість отримати нові банківські кредити, уникнути сплати банку підвищених відсотків за несвоєчасне погашення суми позики.
Принцип повернення	Означає, що кредит має бути погашений у термін, визначений кредитною угодою. Кредит надається підприємству на строго визначені цілі. Розрізняють: строкові, пролонговані і прострочені кредити.
Принцип забезпеченості кредиту	Означає наявність у підприємства юридично оформлених документів, що гарантують своєчасне повернення кредиту.
Принцип платності	Означає, що підприємство має внести в банк визначену плату за користування кредитом.
Принцип цільового характеру	Означає, позичальник, який хоче отримати позику повинен чітко визначити мету використання коштів кредиту.

До наведених даних в таблиці 1.1 можна доповнити наступне:

– принцип забезпеченості застосовується для захисту інтересів банку, зменшивши при цьому ризик одержання збитку від неповернення коштів позичальників через їх неплатоспроможність;

– відповідно до суті принципу строковості, строк кредитування визначається згідно з цільового призначення кредиту, яке також впливає на визначення розміру плати за користування кредитом та порядок його погашення;

– принцип цільового характеру визначає мету використання позичених коштів, що є необхідною передумовою забезпечення кожною із сторін своїх інтересів і реалізації кредитних відносин [31; 39].

В той же час, спостерігається певна суперечність щодо вирішення зазначеного питання. З одного боку малий та середній бізнес відчуває гостру потребу у банківському кредитуванні, а з іншого – у банків існують певні труднощі щодо її задоволення через ризикованість, невеликі обсяги, а відтак і висока вартість надання кредитів для малих і середніх підприємств.

Актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю наукового пошуку шляху вирішення суперечностей, що виникають в питанні активізації процесу банківського кредитування малого та середнього бізнесу з врахуванням національних особливостей та умов ведення фінансово-господарської діяльності.

Варто пам'ятати, що малий бізнес сприяє пришвидшеним темпам структурної перебудови економіки країни, одночасно насичуючи ринок товарами та послугами, позитивно впливаючи на збільшення кількості робочих місць, забезпечує розвиток здорової економічної конкуренції та послаблює рівень монополізму окремих підприємств та корпорацій [22].

У країнах Європейського Союзу кількість малих і середніх підприємств сьогодні наближається до 20 млн, що дорівнює майже 90% від загального числа підприємств, а частка зайнятого у малому і середньому бізнесі населення становить майже 70% [1].

Отже, згідно проведеного дослідження сутності та видів кредиту можна зробити висновок, що кредит – вид грошових відносин, що з’являються під час передачі кредитором обсягу капіталу в тимчасове користування позичальнику на принципах платності, повернення, цільового використання, строковості, забезпеченості. Основною функцією кредиту є перерозподільча, що забезпечує рух вільного капіталу з метою розширеного відтворення та забезпечення досягнення цілей та інтересів суб’єктів кредитних відносин.

1.2. Роль банківського кредитування у формуванні фінансових ресурсів малого та середнього бізнесу

Причиною загальноекономічного характеру, що спричинили появу кредитних відносин є товарне виробництво, основою функціонування якого є рух вартості у сфері товарного обміну, в процесі якого виникає розрив у часі між рухом товару і його грошовим еквівалентом, що супроводжується відокремленням грошової форми вартості від товарної. Виникнення і функціонування кредиту, що нерозривно пов’язано з необхідністю забезпечувати безперервний процес відтворення, із тимчасовим вивільненням коштів у одних підприємствах і появою потреби у їх наявності в інших [13].

Савлук М.І. вказує: «Зміст кредитних відносин полягає в акумуляції коштів і передачі їх кредитним установам господарюючими суб’єктами або окремими особами в тимчасове користування з обов’язковим поверненням у встановлений термін зі сплатою відсотків за їх користування» [28, с.89].

Якісне кредитне забезпечення суб’єктів господарювання є дієвим способом виходу економіки із кризи. Кредитування допомагає відновити діяльність підприємств, які занепадали та простоювали тривалий час, розширити асортимент продукції чи покращити її якість.

Сьогодні кредитні відносини виникають за будь-якої економічної чи фінансової операції, що пов'язана із заборгованістю одного з учасників такої операції.

Даний вид грошових відносин завжди характеризується наявністю двох сторін, що являються їх суб'єктами – це кредитор та позичальник, за відсутності одного із них, ціль кредитних відносин не буде забезпечена.

Об'єктом кредитування є грошова або товарно-матеріальна цінність, витрата чи виконана робота/надана послуга, з метою передачі в користування яких укладається кредитний договір із зазначенням відповідних умов [16].

Специфіка утворення і функціонування кредитних відносин, що пов'язані з необхідністю забезпечення безперервності процесу відновлення – зображені на рисунку 1.2.

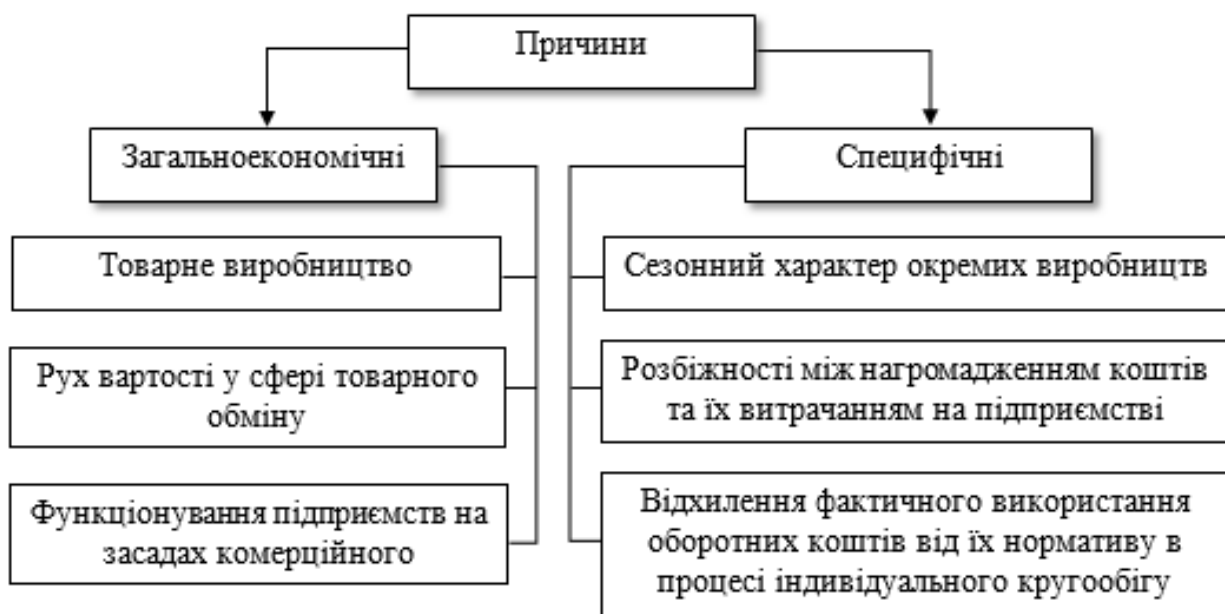

Рис. 1.2. Причини виникнення кредитних відносин

Костяк З.Р. зазначає: «Процес банківського кредитування – це сукупність певних дій банку, пов'язаних із наданням і поверненням кредиту. Цей процес складається з певних етапів та умов, кожний з яких, окремо, забезпечує досягнення головної цілі позичкових операцій – їх надійність і прибутковість для банку» [13, 201].

Процес банківського кредитування може бути реалізовано лише за дотримання наступних умов:

- банк обов’язково здійснює оцінку кредитоспроможності позичальника, його фінансової стабільності, ліквідності та рентабельності діяльності;
- кредитуватись повинні лише ті види діяльності підприємства (позичальника), які передбачені чинною редакцією його статуту;
- для отримання кредиту, позичальник повинен володіти майном та брати участь у фінансуванні об’єкта, що кредитується, певною сумою власного капіталу [19].

Як і будь-яка угода, процес банківського кредитування складається з послідовних етапів, що зображені на рисунку 1.3.

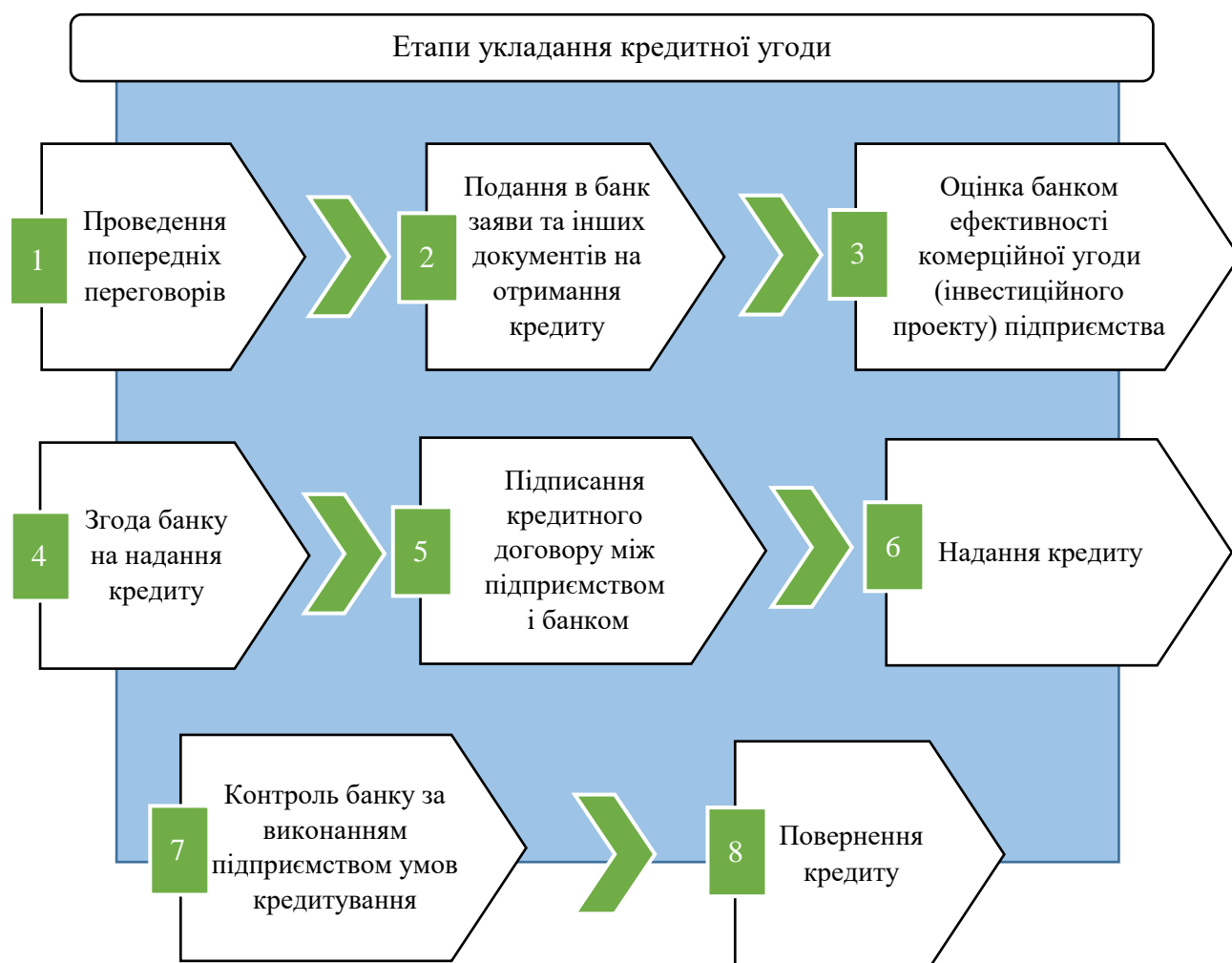

Рис. 1.3. Структурно-логічна схема оформлення кредитної угоди [11]

Згідно з переліком етапів, розглянувши на рисунку 1.3 дипломної роботи, можна конкретизувати наступне:

- на перших двох етапах угоди банк приділяє велику увагу достовірності документів та інформації, на основі яких вирішується питання щодо надання кредиту клієнтові;

- третій етап характеризується вивченням працівником банку кредитоспроможності позичальника, з подальшим використанням різних джерел інформації, які включають: матеріали які отримані від позичальника; матеріали, які перебувають в архіві і базі даних банку; матеріали, які отримані від кредиторів, покупців, постачальників;

- на четвертому та п'ятому етапах здійснюється розробка умов процесу кредитування, підготовка і укладення кредитного договору. Цей етап ще називають структуруванням кредиту;

- після того як всі питання з позичальником обговорені, укладено кредитний договір, позичальник може отримати кредитні кошти;

- протягом строку дії кредитного договору, банк контролює виконанням підприємством умов кредитування;

- на останньому етапі завершується виплата останньої частини кредиту [7].

Проаналізувавши всі складові банківського кредиту, варто підсумувати, що якісне кредитне забезпечення суб'єктів господарювання є дієвим способом виходу економіки з кризи, оскільки кредитування допомагає відновити діяльність підприємств, які занепали чи простоювали певний час, втратили свої потужності через воєнні дії, а також розширити асортимент продукції чи послуг. Отримання кредитних коштів полегшує процес обов'язкового накопичення власних коштів і швидше залучає ресурси в господарський оборот, сприяє безперервності відтворювального процесу на малих та середніх підприємств, а також здатне його значно прискорити.

Отже, найбільшим кредитором реальної економіки в Україні є банківська система, адже саме банківське кредитування відіграє важливу роль у

задоволенні потреб реального сектора економіки та споживчих потреб населення у додатковому фінансуванні. Банківське кредитування є двигуном економіки та допомагає малому та середньому бізнесу створити та розширити свою діяльність, розробити нові продукти та інвестувати кошти в новий персонал чи виробничі потужності, що позитивно впливає як на підприємництво, так і стан національної економіки. Водночас, результати функціонування малих та середніх підприємств, рівень їхньої інноваційності та конкурентоспроможності на ринку значною мірою залежить від забезпеченості фінансовими ресурсами, адже серед їх джерел третє місце після доходів від господарської діяльності та коштів власників належить банківським кредитам, за статистичними даними.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИКА ТА РЕАЛІЇ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

2.1. Фінансове положення малого та середнього бізнесу в сучасній Україні, його роль у її економіці

На сучасному етапі розвитку національної економіки тема розвитку малого та середнього бізнесу сьогодні дуже актуальна, оскільки це соціально-економічний фундамент, без якого не може розвиватися будь-яка інноваційно-орієнтована економіка європейської держави.

Вчені у свої дослідженнях зазначають що: «Малий та середній бізнес багато у чому визначає темпи економічного зростання, структуру і якість внутрішнього валового продукту (ВВП). Головними стимулами для розвитку малого та середнього бізнесу є те, що по-перше, невеликі компанії мають більший обсяг реалізації, ніж великі, по-друге суми податків, які сплачують суб'єкти малого та середнього бізнесу, більші. По-третє, малий та середній бізнес забезпечує робочими місцями населення, є гнучким до ринкових змін та несприятливих економічних ситуацій, вирізняється ініціативністю в технологічних новаціях та високим рівнем соціальної відповідальності» [30].

Малий бізнес надає ринковій економіці гнучкості, реагуючи на зміни кон'юнктури ринку, особливо в умовах швидкої індивідуалізації та диференціації споживчого попиту, зростання номенклатури товарів та послуг.

Оцінка фінансового положення та ваги здійснюваного впливу малого та середнього бізнесу на економіку, безпосередньо залежить від аналізу кількості та динаміки на даний момент функціонуючих суб'єктів господарювання, що представлено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Кількість діючих суб'єктів середнього, малого та мікропідприємництва в Україні за 2020-2021 роки (Додаток А) [5]

(одиниці)

Показник	Роки			Відхилення	
	2020	2021	2022	2021 / 2020	2022 / 2021
Суб'єкти середнього підприємництва	17 946	17 811	15 037	-135	-2 774
у % до загального показника суб'єктів господарювання	0,9	0,9	0,9	0	0
Суб'єкти малого підприємництва, в т.ч.:	1 955 119	1 937 827	1 716 977	-17 292	-220 850
у % до загального показника суб'єктів господарювання	99,1	99,1	99,1	0	0
з них суб'єкти мікропідприємництва	1 898 902	1 880 858	1 671 558	-18 044	-209 300
у % до загального показника суб'єктів господарювання	96,2	96,1	96,5	-0,1	0,4
Всього	1 973 065	1 955 638	1 732 014	-17 427	-223 624

Проаналізувавши дані щодо кількості суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва в Україні за 2020-2021 роки, що наведені в таблиці 2.1, можна дійти до висновку, що більшу частину суб'єктів господарювання становлять суб'єкти мікропідприємництва, зокрема в 2020 році – 1 898 902 одиниць, що становило 96,2% у загальній структурі, в 2021 році – було 1 880 858 одиниць, що складало 96,1%, а в 2022 – 1 671 558 одиниць, тобто 96,5% в загальній структурі.

Як бачимо із наведених даних, кількість суб'єктів мікропідприємництва протягом досліджуваного періоду невпинно зменшується в 2021 році на 18 044 одиниці, а в 2022 – на 209 300. Проте в структурі в 2022 році їхня частка зросла на 0,4%. Враховуючи факт того, що суб'єкти мікропідприємництва становлять

майже 97% від кількості суб'єктів малого підприємництва, така ж тенденція спостерігається і в останніх, що складають 99,1% від загальної кількості діючих суб'єктів господарювання в Україні і розмір даної частки є незмінною протягом 2020 – 2021 років.

Суб'єкти середнього підприємництва становлять лише 0,9% в загальній структурі суб'єктів підприємництва в Україні, розмір даної частки в питомій вазі залишається незмінною, а от кількісний показник протягом 2020 – 2022 років зменшувався, в 2021 році на 135 одиниць, а в 2022 – 2 774 одиниць.

Наочно динаміку кількості діючих суб'єктів господарювання можна оцінити на рисунку 2.1.

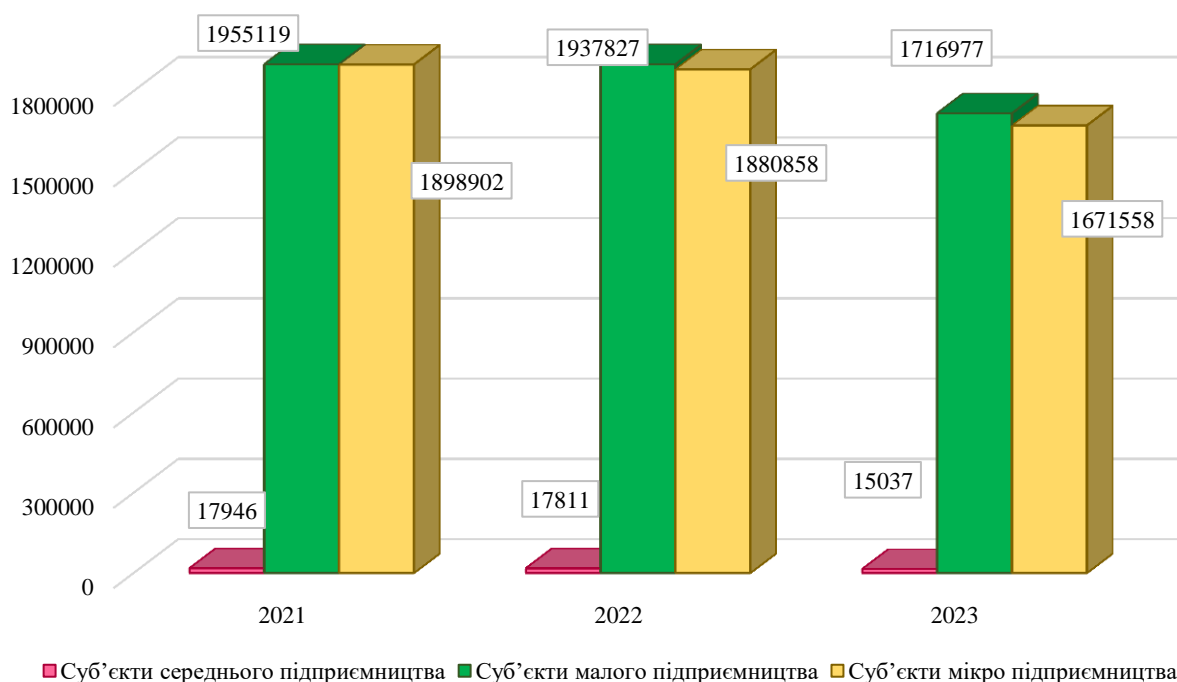

Рис. 2.1. Кількість діючих суб'єктів середнього, малого та мікро-підприємництва в Україні, одиниці (Додаток А)

З вищепроведеного аналізу слідує такий висновок: кількість суб'єктів середнього, малого та мікро-підприємництва в Україні за 2020-2021 роки неспинно зменшується, в 2021 році – на 17 427 одиниць, в 2022 році на 223 624 одиниці. Згідно з даними аналізу, кількість суб'єктів господарювання в Україні протягом досліджуваних трьох років зменшилась на 12,2% що свідчить про наявність досить проблемних явищ для їх функціонування в економіці.

Одним із способів для проведення спостережень за динамікою кількості функціонуючих суб'єктів підприємництва є запроваджений в 2019 році Національним банком України – Індекс очікувань ділової активності (ІОДА) з метою проведення щомісячних опитувань бізнесу шляхом збирання оперативної інформації про економічну ситуацію, яка необхідна для потреб короткострокового прогнозування та аналізу процесів, не охоплених офіційною статистикою та підтримки процесу прийняття рішень із монетарної політики та досліджень [29].

Таблиця 2.2.

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва в Україні за 2020-2022 роки (Додаток Б)

(млн грн)

Показник	Роки			Відхилення	
	2020	2021	2022	2021 / 2020	2022 / 2021
Суб'єкти великого підприємництва	3 626 388	5 140 366	4 024 267	1 513 979	-1 116 100
у % до загального показника суб'єктів господарювання	32,8	34,3	36,2	1,5	1,9
Суб'єкти середнього підприємництва	4 384 676	5 931 851	4 938 614	1 547 175	-993 237
у % до загального показника суб'єктів господарювання	39,6	39,6	44,4	0,0	4,8
Суб'єкти малого підприємництва, в т.ч.:	3 051 233	3 917 594	2 156 995	866 361	-1 760 600
у % до загального показника суб'єктів господарювання	27,6	26,1	19,4	-1,5	-6,7
з них суб'єкти мікропідприємництва	1 652 041	2 153 539	704 034	501 498	-1 449 505
у % до загального показника суб'єктів господарювання	14,9	14,4	6,3	-0,5	-8,1
Всього	11 062 297	14 989 812	11 119 876	3 927 515	-3 869 936

Згідно з дослідженням Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, середній бізнес зазвичай показує кращі темпи економічного відновлення. Під час війни середній бізнес виявив вищий рівень стійкості

порівняно із компаніями інших розмірів. Старший науковий співробітник Інституту економічних досліджень Євген Ангел вважає: «Середній виробничий бізнес може бути одним з драйверів відновлення» [36].

Провівши аналіз даних таблиці 2.2, можна констатувати наступне: в обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) в 2020 – 2022 роках найбільшу питому вагу займають суб'єкти середнього підприємництва, адже в 2020 році вони склали 39,6%, в 2021 році – теж 39,6%, а в 2023 році – 44,4%. Друге місце посідають суб'єкти великого підприємництва в часткою у структурі розміром 32,8% в 2020 році, 34,3% в 2021 році та 36,2% в 2022 році. Відповідно найменшу частину займає обсяг реалізованої продукції (товарів, робіт та послуг) суб'єктами малого підприємництва, що складала 27,6% в 2020 році, 26,1% - в 2021 році та 19,4% в 2022.

Як бачимо в таблиці 2.2: в 2021 році обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання всіх розмірів мали тенденцію до збільшення, сукупно зростання складало 3 927 515 млн грн в 2021 році. В 2022-му, відмітилась кардинально інша тенденція, але обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання всіх розмірів – зменшилися на 3 869 936 млн грн.

В 2021 році найбільше зростання обсягів показали представники середнього підприємництва, яке склало 1 547 175 млн грн, а найменшим було в суб'єктів мікропідприємництва, а саме – 501 498 млн грн, хоч їхня кількість переважає в загальній кількості суб'єктів господарювання. В 2022 році найбільше зменшення обсягів реалізованої продукції було характерним для суб'єктів малого підприємництва, яке складало 1 760 600 млн грн, зокрема в їх частці розмір зменшення обсягів від мікропідприємств у такій величині – 1 449 505 млн грн, на що вплинуло повномасштабне вторгнення.

Також варто зауважити, що за підсумками 2022 року в секторі малих та середніх підприємств працювало 6,1 млн осіб або 82% усіх зайнятих на суб'єктах господарювання, йдеться в дослідженні Інституту економічних досліджень. При цьому найвища частка зайнятих працівників припадала саме

на підприємства середнього розміру – 2,6 млн осіб. Євген Ангел стверджує наступне: «Середній бізнес є однією з основ української економіки та забезпечує кожне п'яте робоче місце» [40].

Варто розуміти, що шикоромасштабна війна наклала свій негативний відбиток на всі сфери економіки, банківська система – не стала виключенням, тому АТ Ощадбанк довелось докласти чималих зусиль, щоб не втратити свою досить міцну позицію на фінансовому ринку серед мікро, малого та середнього бізнесу.

У 2022 році, в наслідок настання подій, що були зумовлені початком повномасштабного вторгнення та веденням воєнних дій на території України, що супроводжувались регулярними ракетними обстрілами інфраструктури та цивільних об'єктів, кредитний портфель АТ Ощадбанк, що стосується кредитування мікро, малого та середнього бізнесу, сукупно зріс на 3,2 млрд грн, що свідчило про зростання розміру даного кредитного портфелю у досліджуваній банківській установі сукупно на 12,5 млрд грн з початку 2022 року.

Вищевказане зростання банківського кредитного портфелю свідчило про наступне, зросло фінансування клієнтів малого та середнього бізнесу більш ніж на 4 млрд грн, що могло виникнути через збільшення витрат на ведення діяльності, до яких додалися витрати на відновлення пошкодженого внаслідок збройної агресії РФ майна, придбання та влаштування джерел альтернативної енергії у зв'язку із потребою забезпечити безперебійність електропостачання, водопостачання та водовідведення, теплопостачання та газопостачання, що пов'язане із нанесенням ракетних ударів на електростанції та подальшого застосування відключень електроенергії, яка є частиною забезпечення безперебійності виробництва та процесу надання послуг тим же суб'єктам малого та середнього бізнесу, збільшивши витрати на незалежні джерела електроенергії, паливо та інші витрати.

Отже, середній бізнес разом з великим демонструє кращі темпи зростання виробничих показників – результатів виробництва та його обсягу, величини

продажів, кількості нових замовлень та експорту, випереджаючи за рівнем завантаження – великий бізнес. Проте існує думка, що малий бізнес побоюється зростання обсягів діяльності через страх привернути додаткову увагу податкових служб та вийти за рамки спрощеної системи оподаткування. Зменшенню обсягів діяльності малих підприємств можна завдячувати наслідкам повномасштабної війни на території України, розпочатої в 2022 році, яка зумовила появу хвилі кризових явищ в економіці та посилила негативну дію вже існуючих.

2.2. Аналіз динаміки та сучасний стан банківського кредитування малого та середнього бізнесу за 2021-2023 рр.

Ключовою умовою ефективного функціонування національних підприємств є достатній рівень фінансового забезпечення, що включає наявність необхідного обсягу як власних, так і позикових фінансових ресурсів для провадження господарської діяльності.

Здійснення розширеного відтворення на підприємстві можливе за рахунок власних доходів, інвестицій та банківських ресурсів. Однак сучасний стан економіки України характеризується істотним зменшенням можливостей фінансування розвитку підприємств за рахунок власних коштів суб'єктів господарювання [33, с.140].

Банківські кредити господарюючих суб'єктів, або, згідно класифікації НБУ, кредити, надані нефінансовим корпораціям, або (найбільш поширений термін) корпоративні кредити є домінуючою складовою кредитного портфелю банківської системи України.

Для розуміння сучасного стану кредитування середніх та малих підприємств комерційними банками України за 2021 – 2023 роки можна розглянути дані, що наведені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.2

Аналіз стану кредитування середніх, малих та мікро підприємств комерційними банками України за період 2021 – 2023 років (Додаток В) [18]

(млн грн)

Показники	Роки			Відхилення	
	2021	2022	2023	2022 / 2021	2023 / 2022
Суб'єкти середнього підприємництва, в т.ч.:	213 231	208 200	244 358	-5 031	36 158
у національній валюті	135 335	143 244	159 553	7 909	16 309
у іноземній валюті	77 896	64 956	84 804	-12 940	19 848
Суб'єкти малого підприємництва (крім мікропідприємництва), в т.ч.:	86 517	81 767	76 575	-4 750	-5 192
у національній валюті	54 670	59 007	58 935	4 337	-72
у іноземній валюті	31 847	22 760	17 639	-9 087	-5 120
Суб'єкти мікропідприємництва річний дохід яких складає від 500 тис. євро до 2 млн. євро	52 254	55 601	50 657	3 347	-4 945
у національній валюті	44 223	50 151	44 693	5 928	-5 458
у іноземній валюті	8 031	5 451	5 964	-2 581	513
Суб'єкти мікропідприємництва річний дохід яких складає від 50 тис. євро до 500 тис. євро	33 998	34 078	32 340	80	-1 738
у національній валюті	31 222	31 112	30 477	-110	-635
у іноземній валюті	2 776	2 966	1 863	190	-1 103
Суб'єкти мікропідприємництва річний дохід яких складає до 50 тис. євро	72 560	66 201	68 614	-6 359	2 412
у національній валюті	68 065	64 271	65 882	-3 794	1 610
у іноземній валюті	4 495	1 930	2 732	-2 564	802
Всього	458 560	445 848	472 544	-12 712	26 696

Як свідчать дані представлені у таблиці 3, переважна частина показників, що аналізуються мають тенденцію до зменшення. Зазначене свідчить про відсутність динамічного розвитку малого та середнього підприємництва в Україні протягом досліджуваного періоду, що є наслідком поширення кризових явищ в економіці України через ведення активних бойових дій та регулярні

ракетні обстріли інфраструктури та цивільних об'єктів армією російської федерації.

Згідно статистичних даних Національного банку України, на основі яких складено таблицю 2.3, можна дійти до висновку, що найбільша частина кредитів наданих депозитними корпораціями було саме суб'єктам середнього підприємництва, в 2022 році обсяг наданих кредитів зменшився на 5 031 млн грн, а в 2023 – зросли на 36 158 млн грн. Дане зменшення відбулось за рахунок зменшення обсягу наданих кредитів у іноземній валюті, що зменшились на 12 940 млн грн в 2022 році.

Сума наданих кредитів суб'єктам малого підприємництва, у яких протягом досліджуваного періоду спостерігалась спадаюча тенденція, загалом зменшення склало 9 942 млн грн, на це вплинуло різке зменшення кредитів наданих і іноземній валюті, при цьому в 2022 році у національній валюті кредитів надано на 4 337 млн грн більше, ніж в попередньому році.

Щодо кредитування суб'єктів мікропідприємництва, то статистика по них представлена у розрізі розмірів річного доходу. Спочатку розглянемо кредитування підприємств з розміром річного доходу від 500 тис. євро до 2 млн євро, які в 2022 році зросли на 3 347 млн грн за рахунок збільшення наданих кредитів у національній валюті, в 2023 році кредити такому бізнесу різко зменшились на 4 945 млн грн.

Така ж тенденція спостерігалась у кредитуванні суб'єктів мікропідприємництва, з розміром річного доходу від 50 до 500 тисяч євро, невеличке зростання на 80 млн грн в 2022 році, а також різке суттєве зменшення в розмірі 1 738 млн грн, такі показники викликані тим, що зменшились наданих кредитів як в національній, так і в іноземній валютах протягом досліджуваного терміну.

Щодо кредитування мікропідприємств з річним доходом у розмірі до 50 тис. євро, то за рахунок зменшення обсягу наданих кредитів в 2022 році на 6 359 млн грн, як в національній на 3 794 млн грн, так і в іноземній валюті на 2 564 млн грн. В 2023 по цих кредитах спостерігалось аналогічно зростання в розрізі видів валют, де в національній валюті обсяг збільшився на 1 610 млн

грн, а в іноземній на 802 млн грн. В умовах значних ризиків стабільності економічної ситуації в Україні внаслідок війни загострюються проблеми забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері банківського кредитування господарюючих суб'єктів. В Україні підприємництво поки ще не відіграє суттєвої ролі в забезпеченні економічного зростання та сталий розвиток, його внесок у валовий внутрішній продукт складає лише 19,2 %.

Для наочного спостереження необхідно розглянути динаміку, що зображена на рисунку 2.2.

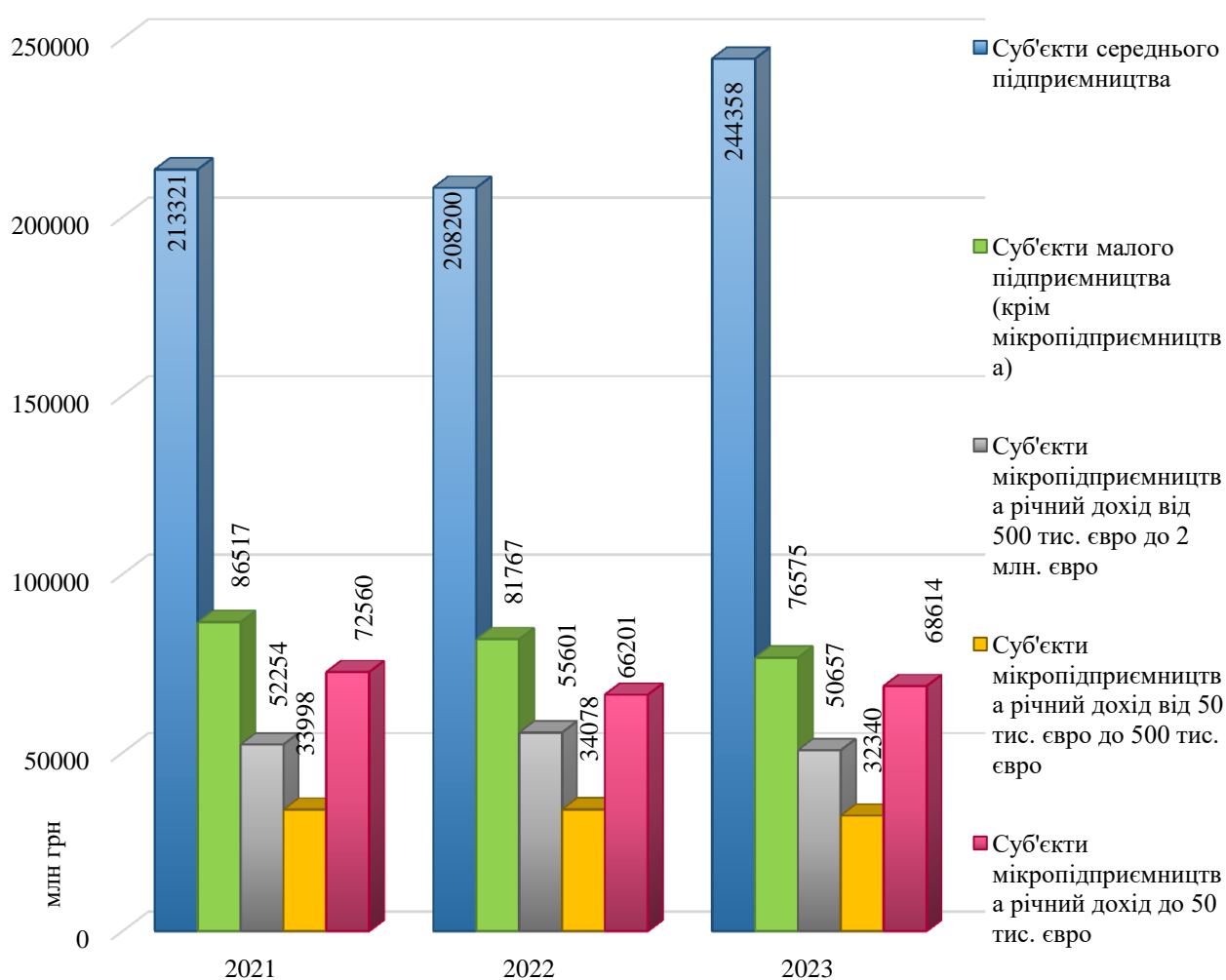

Рис. 2.2. Динаміка наданих кредитів середнім, малим та мікро підприємствам банками за період 2021 – 2023 років, (Додатки В, Г)

Розглядаючи кредитування суб'єктів мікропідприємства, слід відзначити, що перевага надається нефінансовим корпораціям, річний дохід

яких складає до 50 тис. євро. та фізичним особам-підприємцям відповідно. Загалом, кредитування середніх, малих та мікро підприємств в 2022 році зменшилось на 12 712 млн грн в порівнянні з попереднім роком, а в 2023 навпаки зріст вдвічі перевищив попереднє зменшення і становив 26 696 млн грн.

2.3. Аналіз програм державної підтримки банківського кредитування малого та середнього бізнесу за 2021-2023 рр.

Економіка України за період 2021 – 2023 років була перетворена на високо монополізовану державу, оскільки умови, що диктуються податковим законодавством більшою мірою спрямовані на підтримку великого бізнесу. Через що росте рівень монополій, які знищують вщент конкуренцію. З цього слідує, що середньому та малому бізнесу вкрай необхідною є підтримка з боку держави та банківської системи [38].

На сьогоднішній день, державними банками України пропонуються банківські продукти та програми допомоги малому і середньому підприємництву, а саме АТ «Ощадбанк» здійснює підтримку малого та середнього бізнесу за різними програмами:

- акційне кредитування агропромислового комплексу;
- соціальне підприємництво кредитування спільно з WNISEF;
- програми підтримки малого та середнього бізнесу від місцевої влади;
- бланкові (беззаставні) овердрафти клієнтам МСБ;
- кредитування ОСББ та ЖБК;
- авалювання вексилів;
- придбання нових та бувших у використанні транспортних засобів, сільськогосподарської техніки та обладнання [17; 21; 25].

Голова наглядової ради Ощадбанку – Байба Апін, розповідає щодо

кредитування середнього та малого підприємництва наступне: «На прохання держави – надати фінансову підтримку пріоритетним галузям і підприємствам критичної інфраструктури – ми збільшили портфель корпоративних кредитів на 10,9 млрд грн. Ми надали 13,2 млрд грн ММСБ на підтримку бізнесу, сільського господарства, експорту тощо. Ми також продовжили допомагати українцям купувати житло та товари тривалого користування, пропонуючи існуючий широкий спектр споживчих кредитів. У 2022 році ми спромоглися залучити 89 тисяч клієнтів роздрібного та 23 тисячі клієнтів мікро-, малого та середнього бізнесу» [24].

Також в АТ Ощадбанк свого часу була створена програма підтримки підприємництва «Будуй своє», основною метою якої є надання малому і середньому підприємству наступних можливостей: навчання та консалтинг для підприємців і стартапів, швидке відкриття рахунку, миттєва картка та зручний інтернет – банк, інструменти для ведення бізнесу від партнерів програми на привабливих для позичальника умовах; отримання фінансової підтримки [32].

В межах державної програми стимулювання енергоефективних заходів в житловому секторі. Кредитування на проведення енергоефективних заходів об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ) та житлово-будівельні кооперативів (ЖБК), за яким Державним агентством з енергоефективності та енергозбереження України здійснюється відшкодування 40-70 % від суми кредиту [26].

Більша частина процентних доходів АТ «Ощадбанк» формується за рахунок кредитів, наданих юридичним особам, а зокрема середньому, малому та мікропідприємствам, для цих підприємств кредитні кошти банку є необхідним ресурсом для подальшого розвитку, відповідно.

Тому варто розглянути структуру кредитів Акціонерного Товариства «Державний ощадний банк України» за період діяльності в 2021 – 2023 роках, що відображена на рисунку 2.3.

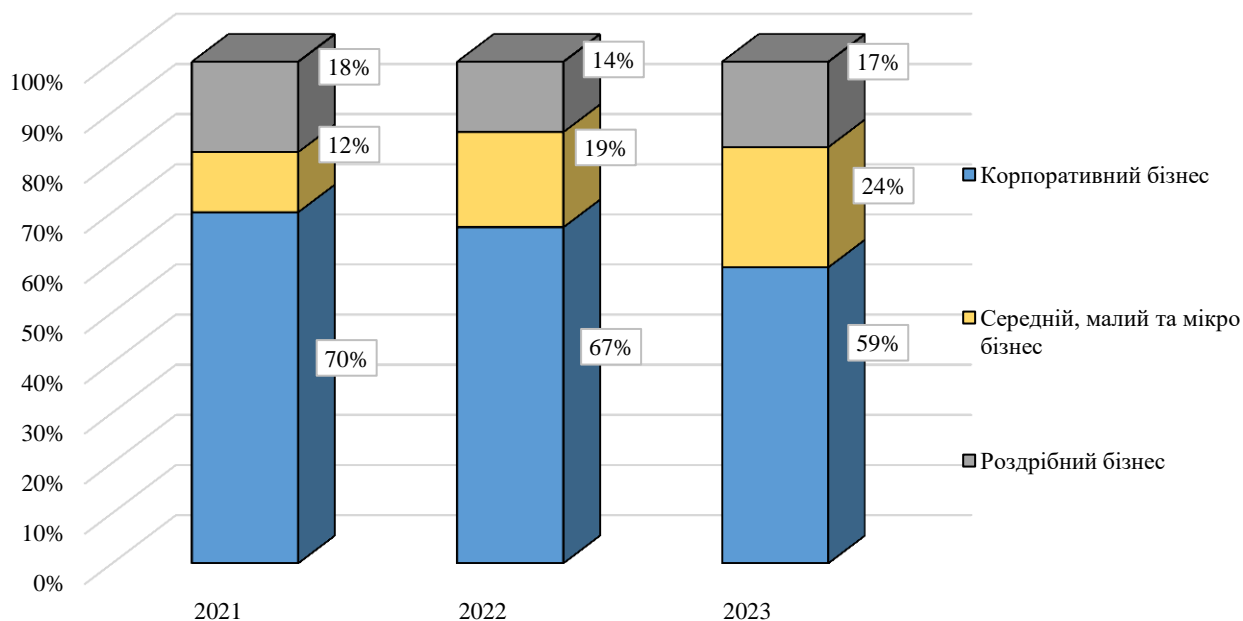

Рис. 2.3. Структура кредитів юридичним особам АТ «Ощадбанк» у 2021-2023 роках, % (Додаток Д)

Відповідно до наведених даних на рисунку 2.3, можна дійти висновку, що більшу частину кредитів, виданих юридичним особам займали саме кредити корпоративному бізнесу, але протягом досліджуваного періоду вони зменшились на 11%. Кредити роздрібному бізнесу займають менше 20% кредитного портфелю, їхня динаміка нестабільна, в 2022 році їх питома вага зменшилась на 4%, а в 2023 році знову зросла на 3% практично повернувшись до рівня 2021 року.

На відміну від інших, кредити, що були надані середньому, малому та мікробізнесу мають стійку зростаючу тенденцію, і за досліджуваний період 2021 – 2023 років зросли від 12% (в 2021 році) до 24% (в 2023 році), збільшившись вдвічі.

Протягом 2023 року для клієнтів ММСБ було запроваджено низку продуктів, послуг та сервісів, зокрема: нові кредитні продукти в рамках державної програми «Доступні кредити 5-7-9%», спільні програми підтримки кредитування з обласними державними адміністраціями, II етап програми кредитування з грантовим компонентом, яка реалізується Урядом Німеччини

(BMZ) за підтримки Фонду розвитку підприємництва, програма «Грант від EU4Business для мікробізнесу» з відновлення господарської діяльності суб'єктів мікропідприємництва [20].

Для детального вивчення структури наданих АТ «Ощадбанк» кредитів юридичним особам за період 2021 – 2023 роки, необхідно розглянути структуру позичальників банку в розрізі секторів економіки в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка структури позичальників АТ «Ощадбанк»
за секторами економіки за 2021 – 2023 роки (Додаток Е, Ж)

(тис.грн)

Показники	Роки			Відхилення	
	2021	2022	2023	2022 / 2021	2023 / 2022
Енергетика	18 884 112	20 627 849	20 363 179	1 743 737	-264 670
Сільське господарство	5 333 641	14 227 669	16 048 310	8 894 028	1 820 641
Нафтогазова та хімічна промисловість	7 159 735	12 180 124	12 109 593	5 020 389	-70 531
Будівництво та нерухомість	11 129 869	9 798 994	973 122	-1 330 875	-8 825 872
Торгівля	5 395 506	9 669 016	10 477 794	4 273 510	808 778
Виробництво і переробка харчових продуктів та напоїв	5 159 163	6 679 837	7 202 695	1 520 674	522 858
Будівництво та ремонт доріг	5 279 505	6 100 301	5 427 202	820 796	-673 099
Гірничодобувна та металургійна промисловість	3 803 019	4 892 472	5 422 494	1 089 453	530 022
Транспорт	1 418 403	1 138 665	783 388	-279 738	-355 277
Виробництво промислових та товарів народного споживання	836 515	1 064 339	1 358 245	227 824	293 906
Послуги	458 619	895 916	1 131 581	437 297	235 665
Машинобудування	141 605	171 083	398 197	29 478	227 114
Фінансові послуги	10 220	66 522	1 771 265	56 302	1 704 743
Видавнича діяльність	30 228	41 631	48 814	11 403	7 183
Медіа та зв'язок	8 488	15 025	16 113	6 537	1 088
Інші	135 397	224 387	355 310	88 990	130 923
Всього	65 184 025	87 793 830	83 887 302	22 609 805	-3 906 528

Розглянувши та проаналізувавши дані таблиці 2.3, можна визначити наступне: в 2022 році обсяг наданих кредитів юридичним особам збільшився на 22 609 805 тис. грн, а в 2023 році – навпаки зменшився на 3 906 528 тис. грн в порівнянні з попереднім періодом. Станом на 31 грудня 2023 року кредити валовою балансовою вартістю 46 649 292 тис. грн. (41%) (31 грудня 2022 року: 46 793 095 тис. грн. (43%)) були надані десятьом позичальникам, що становить значну концентрацію.

Найбільша сума позики крізь 3 роки належала сектору енергетики, що зросла в 2022 році на 1 743 737 тис. грн, а в 2023 – знизилась на 264 670 тис. грн.

Друге місце серед позичальників банку займають представники сектору будівництва та нерухомості, розмір позики яких має тенденцію до зменшення, в 2022 році – на 1 330 875 тис. грн та в 2023 році – на 8 825 872 тис. грн, таке зменшення склало 79,03 % від рівня 2021 року, що може бути пов'язане зі зниженням об'ємів будівництва, або ж виявлення нових джерел ресурсів для фінансування своєї діяльності.

Найменш кредитованими сферами економіки були машинобудування, фінансові послуги, видавнича діяльність, медіа та зв'язок, а також інші. Розміри їх позик мають зростаючу тенденцію у досліджуваному періоді, в 2022 році вони сукупно зросли на 192 710 тис. грн, а в 2023 році – збільшення сумарно відбулось на 2 071 051 тис. грн.

Найбільший рівень зростання спостерігався у кредитів, наданих підприємствам сільського господарства у 2022 році, які збільшились на 8 894 028 тис. грн в порівнянні з 2021 роком. Вони також збільшились і в 2023 році на 1 820 641 тис. грн, і сукупне зростання за досліджуваний період склало 10 714 669 тис. грн.

Згідно даних консолідованої звітності АТ «Ощадбанк», банк отримав нерухомість та інші активи в якості погашення заборгованості за проблемними кредитами. Станом на 31 грудня 2023 року такі активи у сумі 712 402 тис. грн. відображені у складі інших активів (31 грудня 2022 року: 682 856 тис. грн.)

За 2023 рік внаслідок зміни курсу національної валюти валова балансова вартість кредитів юридичних осіб збільшилась на 1 630 973 тис. грн., що супроводжувалося збільшенням обсягу резервів на суму 696 617 тис. грн. (за 2022 рік: валова балансова вартість кредитів юридичних осіб збільшилась на 8 722 197 тис. грн., що супроводжувалося збільшенням обсягу резервів на 2 124 673 тис. грн.).

Банк приділяє постійну увагу наданню послуг для ММСБ. За 2023 рік залучено на обслуговування 29,5 тисяч нових клієнтів. Кредитний портфель (основний борг) клієнтів ММСБ за 2023 рік збільшився на 4,6 млрд грн (на 27%). Збільшенню кредитного портфеля сприяла в тому числі участь банку в реалізації державних програм підтримки бізнесу. Ощадбанк є одним із лідерів кредитування за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%».

Отже, з проведеного дослідження можна зробити висновок, що в 2022 та 2023 роках збільшились обсяги, наданих кредитів юридичним особам саме приватного сектору. Більшу частину за аналізований період склали кредити, надані підприємствам строком до 1 року та в національній валюті. Варто зауважити, що представником державної підтримки середнього, малого та мікро бізнесу з боку банківської системи став АТ «Ощадбанк», які в 2023 році досягли показника 25% у структурі кредитного портфеля вказаного банку.

Навіть у найгарячіші дні 2022 року Ощадбанк не припиняв кредитну підтримку своїх клієнтів – громадян та компаній. Так, загальний обсяг нових кредитів бізнесу з 24 лютого 2022 року становить 25,8 млрд грн.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

3.1. Основні проблеми підприємців на шляху залучення банківських кредитних коштів для малого та середнього бізнесу у сучасних економічних умовах

Суттєвий негативний вплив на умови функціонування малих і середніх підприємств здійснила коронакриза, зумовлена пандемією COVID-19. Через карантинні обмеження і припинення роботи на значний період часу ці підприємства втратили суттєві обсяги доходів і відтак потребують фінансової підтримки для збереження своєї діяльності. Країни світу намагаються боротися з наслідками пандемії, створюючи державні програми підтримки малого та середнього бізнесу, зокрема і на основі пільгового кредитування. Так, за даними досліджень: «У США Управління у справах малого бізнесу (SBA) розробило програму видачі пільгових кредитів. Компанії зі штатом до 500 осіб включно мали змогу отримати кредит на суму до 10 млн. доларів під 1% річних. Кошти можна витратити на виплату заробітної плати, сплату оренди та комунальних послуг. За умови, якщо компанія не звільняла співробітників, було передбачено списання суми кредиту, витраченого на зазначені першочергові витрати» [18].

Одним із методів дослідження стану функціонування та виявлення існуючих труднощів для провадження господарської діяльності суб'єктами середнього, малого та мікро підприємництва є Щомісячний індекс очікувань ділової активності (ІОДА), що запроваджений в НБУ. Індекси, побудовані на основі щомісячних опитувань, є ефективними індикаторами динаміки ділового циклу. Так, Індекс РМІ був першим індикатором, який сигналізував про стрімке падіння ВВП Єврозони у період наближення світової фінансово-економічної

кризи 2008 року. Він же першим відобразив суттєве відновлення економіки Єврозони, що намітилося з середини 2009 року.

Індекс очікувань ділової активності (ІОДА) створений для виконання наступних завдань:

- Отримання даних, неохоплених офіційною статистикою, або які надходять раніше офіційної статистики;
- Оцінка поточної ділової активності та економічного середовища;
- Оперативне відстеження початку змін в економічній активності, проведення досліджень;
- Якісніші короткострокові прогнози на меті використання результатів опитування для побудови короткострокових прогнозів та обґрунтування рішень із монетарної політики [18].

Індекси ділових очікувань на основі методології РМІ сьогодні є надзвичайно популярними випереджаючими індикаторами динаміки економічного циклу, та достатньо точно передбачають його поворотні точки.

Вищевказане дослідження, що проведене Інститутом економічних досліджень визначило, що основними перешкодами для зростання малого бізнесу до середнього у 2023-му були:

- знижений попит на продукцію;
- перехід зі спрощеної системи оподаткування на загальну;
- відсутність ресурсів для інвестицій та капіталовкладень;
- обмежений доступ / висока вартість кредитного ресурсу;
- інші вимоги для бухгалтерської звітності;
- необхідність ведення товарного, складського обліку;
- зростання собівартості та погіршення якості випущеної продукції чи наданих послуг;
- низький рівень дотримання прав власності;
- необхідність в додатковій інформації про ринок [10, с.106].

Серед факторів, що перешкоджають розвитку банківського кредитування малого бізнесу – низький рівень капіталізації банків, наявність у структурі

фондів банківських ресурсів, низький рівень проведення технологічних робіт щодо малого та середнього бізнесу. Все вищевказане знижує зацікавленість банків у кредитуванні малого бізнесу, та оформляючи кредит без застави, банкам необхідно створювати великі резерви для провадження кредитної діяльності, знижуючи свою прибутковість та збільшуючи рівень кредитного ризику [4].

Смолінська С.Д., Самченкова І.О. зазначають: «Проте, попри позитивні зрушення у банківському секторі, кредити все ще залишаються недоступними більшості населення та підприємствам через високі відсоткові ставки, зумовлені підвищеним ризиком такої діяльності. Через це існує значна потреба здійснювати певні дії, спрямовані на підвищення ефективності здійснення банківських кредитних операцій, що є необхідною умовою стабільного, збалансованого розвитку фінансової системи та економіки України загалом. Тому пошук шляхів покращення здійснення кредитних операцій банками у напрямі підвищення ефективності функціонування українських господарюючих суб'єктів є достатньо актуальним в умовах сьогодення» [25, 885].

Однією із вагомих причин стримування розвитку малого та середнього бізнесу є відсутність чітко сформованої на досягнення цілі фінансової політики, яка б підтримувала цей сектор, оскільки малим підприємствам дуже важко отримати банківські кредити, що приводить їх до боргової залежності.

Велику роль відіграє державна допомога в кредитуванні та держзамовлення. Але часто держава бере на себе певні зобов'язання та не виконує їх. Головною проблемою кредитування підприємств в Україні є нестабільність політично та фінансової системи, недосконале та не постійне законодавство, надто високі кредитні відсотки, не вигідні умови кредитування та довгий розгляд отримання кредиту [6].

Урядом України, ще до початку карантинних обмежень в 2020 році, було здійснено ряд заходів, що були спрямовані на підтримку діяльності малих та середніх бізнесів. Так Постановою Кабінету Міністрів України №28 від 24.01.2022 року затверджено Порядок надання фінансової державної підтримки

суб'єктам малого та середнього підприємництва, в якій передбачено надання таким підприємствам державних гарантій за кредитами та здійснення часткової компенсації відсоткових ставок [35].

З лютого 2020 року започатковано Державну програму підтримки «Доступні кредити 5-7-9%», яку було доопрацьовано та змінено через необхідність подолання наслідків кризи, що була спричинена пандемією та карантинними заходами.

Сутність даної програми передбачала реалізацію відповідних заходів спрямованих на стимулювання процесів кредитування мікро та малого бізнесу під надзвичайно низькі відсотки – 5, 7, 9 %.

В таблиці 3.1 пропонується для розгляду умови, що передбачаються державною програмою «Доступні кредити 5, 7, 9 %».

Таблиця 3.1

Умови кредитування за програмою «Доступні кредити 5-7-9 %» (Додаток 3)

5 % річних	7 % річних	9 % річних
Для бізнесу з річним доходом до 50 млн грн.	Для бізнесу з річним доходом до 50 млн грн	Для бізнесу з річним доходом до 50 млн грн
За умови найму не менше 2 працівників протягом одного кварталу	За кожне нове робоче місце відсоткова ставка зменшується на 0,5 % річних, але не менше 5 % річних	За кожне нове робоче місце відсоткова ставка зменшується на 0,5 % річних, але не менше 5 % річних
Мета кредиту		
Кредит на фінансування інвестиційного проєкту МСП (інвестиційний проєкт); Кредит на поповнення обігових коштів, необхідних для реалізації інвестиційного проєкту в розмірі до 25 % від його вартості (надається виключно у поєднанні з інвестиційним проєктом), валюта кредиту – гривня.		

Навіть за умови здійснених Урядом України заходів, 2020 рік так і не став роком потужного розвитку кредитування малого бізнесу.

В умовах ринкової економіки на діяльність банківських установ та здійснення кредитних операцій ними впливає немало різноманітних чинників,

які мають відношення як до особливих умов діяльності банків, так і до загальноекономічної ситуації в країні. Чинники, що впливають на ефективність здійснення кредитування банками України, можна розділити на такі три основні групи:

- правові – пов’язані із відсутністю досконалої нормативно-правової бази, недостатньою кількістю та якістю існуючих законів у цій сфері та ін.;

- внутрішньобанківські – фактори, які залежать від якості менеджменту банку, рівня професійної підготовки працівників, дотримання ними посадових інструкцій, положень тощо;

- соціально-економічні – чинники, які залежать від соціально-економічної ситуації в країні, зокрема, рівень розвитку економіки, доходи населення, політична ситуація (в тому числі ведення бойових дій) тощо [14, 82].

Варто врахувати, що наразі та впродовж тривалого періоду, основним бар’єром розвитку малого підприємництва в Україні є надмірний податковий тиск, який в умовах воєнного часу, ще більше тисне на український бізнес. Особливо це спостерігалось, коли було прийнято новий Податковий кодекс, за умовами якого деколи малі підприємства повинні були сплачувати податки у такому самому розмірі, як і великі. Наслідком цього стало те, що закрились більшість представників малого підприємництва через перевищення податком розмірів прибутку, що ставить під сумнів таку політику наповнення бюджету через її нераціональність в умовах економічної та політичної ситуації в Україні, яка здатна поглибити існуючі проблеми до більш складного та безвихідного стану. Слід зазначити, що однією з найважливіших перешкод, що впливає на розвиток малого та середнього бізнесу, є низький попит на виготовлену продукцію через зниження купівельної спроможності кінцевого споживача, оскільки за період 2022-2024 років, близько 24,1% українців знаходяться за межею бідності за даними світового банку [34].

Також, величезною проблемою для провадження діяльності представників малого та середнього бізнесу можна вважати повномасштабне вторгнення на територію України та ведення бойових дій, оскільки через даний

факт підприємства зіштовхнулись з низкою непередбачуваних проблем, зокрема: необхідністю швидко адаптуватись до сучасних потреб економіки, зменшення кількості робочої сили внаслідок мобілізаційної діяльності держави, зниження економічної та споживчої активності, регулярна або повна відсутність електричної енергії, зменшення продуктивності працівників через проблеми зі здоров'ям та психологічний стан, ракетні атаки, що нищать як критичну та цивільну інфраструктуру.

Отже, варто підсумувати, що розвиток малого та середнього бізнесу має стати ключовим серед інших методів, у плані розвитку економіки України, адже це є основний із можливих шляхів до становлення ринково-інноваційної економіки на даний момент економікотворення, створення великої кількості робочих місць, зростання використання інформаційних технологій та інші шляхи. Як наслідок, це забезпечить наповнення Державного бюджету та Пенсійного фонду країни.

3.2. Шляхи поліпшення механізму банківського кредитування малого та середнього бізнесу з метою розвитку підприємництва в Україні

Для підвищення ефективності кредитування комерційних банків варто побудувати та створити механізм реалізації здорової інформаційно-аналітичної підтримки.

Окрім цього, не варто забувати, що однією із важливих сфер активізації банківського кредитування малого та середнього бізнесу є створення гнучкої системи гарантій, що збільшить обсяг можливостей для кредитування реального сектору економіки.

В Міністерстві економіки України вважають: «Що під час війни державні і комерційні банки мають активізувати кредитну діяльність аби тисячі підприємців змогли відновити й модернізувати виробництво, адаптувавши його до нових умов [8].

Як заповнила перша віце-прем'єрка – міністр економіки Юлія Свириденко: «Виконавча влада й Національний банк докладають максимум зусиль, щоб стимулювати банківську систему до кредитування реального сектору в цих складних умовах. Зокрема, розширено дію пільгових державних програм, спрощено доступ бізнесу до дешевих кредитів, банки вчасно отримують рефінансування, необхідне для збільшення кредитних портфелів банків» [17].

Зростаюча економічна зацікавленість банків у кредитуванні малого та середнього бізнесу також зменшила б банківські витрати, пов'язані з обробкою кредитних заявок, бізнес-планів та інвестиційних проектів клієнтів.

Згідно з даними, що розміщені на Урядовому Порталі, щодо реформування підтримки малого та середнього бізнесу, на меті якого стоїть створення сприятливих умов для розвитку сильного та конкурентоспроможного сектору малого та середнього підприємництва, враховуючи тимчасово обмежені можливості фінансової підтримки та значні виклики, що постали перед державою та суб'єктами господарювання [3].

Дана реформа розвитку передбачає реалізацію заходів підтримки малого та середнього бізнесу, спрямованих на: забезпечення доступу до фінансів, до ринків та створення інфраструктури розвитку малого та середнього бізнесу.

Однією із цілей, що поставлені перед проведенням вищевказаної реформи є покращення доступу малого та середнього бізнесу до фінансування. Зокрема шляхом подальшої реалізації, удосконалення та популяризації Державної програми «Доступні кредити 5-7-9», поступового впровадження механізму портфельних кредитних гарантій, розвиток альтернативних способів фінансування, створення та популяризація навчальних програм та матеріалів щодо підвищення рівня фінансової грамотності [12, с.20].

Над цією програмою працювали Міністерство економіки, Міністерство фінансів, Офіс розвитку малого і середнього підприємництва при Мінекономіки, ДП «Прозорро», Мінцифри, МОН. Програму реалізує Фонд розвитку підприємництва (ФРП), єдиним учасником якого є Уряд України в

особі Міністерства фінансів України, що координує усі аспекти діяльності Фонду.

В Міністерстві економіки заявили, що строк кредитування за програмою «5-7-9%» залежатиме від цільового призначення коштів. На реалізацію інвестиційного проєкту юридичною особою та на рефінансування заборгованості кредит надається щонайбільше на 5 років. Для фінансування оборотного капіталу, тобто, поточної діяльності – на 3 роки.

В Наглядній Раді НБУ стверджують: «Незважаючи на війну, державні та комерційні банки мають ресурс для розширення програм кредитування. Ліквідність банківської системи (у формі залишків на коррахунках та у депозитних сертифікатах НБУ) сягає 200 мільярдів гривень, що майже вчетверо перевищує норматив обов'язкового резервування. Основою зростання ліквідності є витрати уряду, що надходять до банківської системи. Також скорочується обсяг готівки поза банками. Національний банк продовжує підтримувати ліквідність банків шляхом проведення тендерів з операцій рефінансування. Надлишок ліквідності утримує ставки за операціями банків на міжбанківському ринку на рівні нижньої межі ставок за операціями постійного доступу НБУ (9%)» [18].

Згідно Постанови Кабінету Міністрів України «Про надання фінансової державної підтримки»: «Окремо для забезпечення сталого проходження посівної кампанії – 2023, Постановою Кабміну від 12 березня № 274 для малих і середніх підприємств – сільськогосподарських товаровиробників – збільшено граничний обсяг державних гарантій на портфельній основі до 80% загальної суми зобов'язань за основним боргом за портфелем позик банку-кредитора та 80% за кожним окремим кредитом» [23].

Після того як адміністративні витрати банків на кредитування малого та середнього бізнесу майже дорівнюють витратам при розгляді заявок на позики великих підприємств, а тому для значного розширення кредитування комерційних банків малий бізнес повинен запропонувати відповідні механізми, компенсуючи високі адміністративні витрати. Цей компенсатор може бути

відносно недорогим додатковим ресурсом - в рамках національної програми сприяння малому бізнесу в Україні [14].

Відповідно до вищезазначеного дійти до висновку, що необхідною умовою для успішної розробки та реалізації цільових комплексних програм щодо роботи банківської системи та держави в її участі в забезпеченні розвитку малого та середнього бізнесу за рахунок кредитування, що допоможе подолати наслідок фінансово-економічної кризи та стимулювання зростання у різних секторах економіки. Реалізація запропонованих заходів може сприяти зростанню рівня кредитної взаємодії банків із підприємствами малого і середнього бізнесу як одного із найбільш економічно привабливих для розміщення банківських ресурсів секторів національного господарства [9].

Отже, можна зробити висновок з проведеного дослідження, що на сьогодні, у важких умовах посткарантинної кризи та воєнного стану в Україні не припинено кредитування юридичних осіб за спеціальними програмами (зокрема з низькими відсотками 5,7,9%). Також варто зазначити, що в пріоритеті кредитування поставлено підприємства сільського господарства (зокрема фермерські), навіть в зонах бойових дій.

Держава сприяє кредитуванню юридичних осіб, виступаючи гарантом по зобов'язаннях, зокрема, що стосується торгівельних підприємств які в першу чергу забезпечують процес життєдіяльності серед населення. В свою чергу НБУ закликав комерційних банків надавати кредити реальному сектору економіки, навіть якщо в якійсь мірі виникають ризики щодо поверненості даної позики [37].

Також НБУ для розвитку кредитування юридичних осіб запровадив деякі зміни щодо дотривання встановлених нормативів: якщо навіть встановлені нормативи ліквідності та достатності капіталу банку будуть нижчими, встановлених норм, банківська установа всеодно продовжує працювати у стабільному режимі.

ВИСНОВКИ

Малий та середній бізнес відіграє ключову роль в економіці України, забезпечуючи близько 64% доданої вартості, 81,5% зайнятих працівників у суб'єктів господарювання та 37% податкових надходжень. Саме через здійснення такого впливу, важливим є вивчення механізмів та пошук методів для підвищення доступності кредитів для підприємств середнього, малого та мікробізнесу.

В свою чергу, кредит є обов'язковою умовою розширеного відтворення, важливою складовою діяльності державних, акціонерних і приватних підприємств, надійним інструментом, який відділяє процес виробництва і реалізації продукції. Такий інструмент, як кредитування, сприяє науково-технічному прогресу, виступає джерелом капітальних вкладень, інструментом стимулювання виробництва [41].

На сучасному етапі економічного розвитку, особливо в умовах воєнного стану, одним з важливих методів виходу України з кризового стану займає удосконалення та подальший розвиток банківського кредитування юридичних осіб, зокрема середнього, малого та мікро бізнесу.

Під час повномасштабної війни Ощадбанк не припинив кредитування: протягом 2023 року ми збільшили кредитно-інвестиційний портфель на 16% (до 263 млрд грн). Ощадбанк традиційно активно збільшував свою частку в кредитуванні мікро-, малого та середнього бізнесу. За звітний 2023 рік цей кредитний портфель збільшився на 35% – до майже 21,3 млрд грн.

Найбільшу частку кредитного портфеля комерційних банків, за досліджуваній період, становлять кредити, надані в національній валюті: у 2021 – 333 514 млн грн; 2022 – 347 785 млн грн і в 2023 – 359 540 млн грн, тобто, динаміка частки має тенденцію до зростання. У розрізі строків погашення, найбільшу питому вагу займають кредити надані на строк до 1

року, тобто, короткострокові. Обсяг наданих кредитів комерційними банками України за 2021 – 2023 роки не є стабільним. В 2022 році, порівняно з 2021 роком їх обсяг зменшився на 121 712 млн. грн., а в 2023 – спостерігається значне зростання обсягу – на 26 696 млн. грн., порівняно з 2022 за рахунок збільшення обсягу кредитів, наданих нефінансовим корпораціям (підприємствам), сектору загального державного управління та іншим секторам економіки.

Слабкість охоплення кредитуванням малого та середнього бізнесу в Україні в період дії воєнного стану стало особливістю за досліджуваний період, оскільки понад 70% малих підприємств не використовують кредити для своєї діяльності, що в певній мірі залежить від того, що в Україні кредитування малого та середнього бізнесу не надається спеціалізованими банками, а універсальними.

В досліджуваному періоді, беручи до уваги дію воєнного стану та інші чинники, спровоковані повномасштабним вторгненням, яскраво-вираженими були проблеми кредитування малого та середнього бізнесу, що характеризувались браком потенційно платоспроможних клієнтів, досить низький рівень нормативно-правового регулювання діяльності малого підприємництва та складність перевірки інвестиційного проекту, який потребує залучення кредитних коштів, а також обмеженість спектру банківських кредитних послуг, який є набагато вузьким, ніж у розвинених європейських країнах.

Розглянувши та проаналізувавши дані, було визначено наступне: в 2022 році обсяг наданих кредитів юридичним особам збільшився на 22 609 805 тис. грн, а в 2023 році – навпаки зменшився на 3 906 528 тис. грн в порівнянні з попереднім періодом. Найбільша сума позики крізь 3 роки належала сектору енергетики, що зросла в 2022 році на 1 743 737 тис. грн, а в 2023 – знизилась на 264 670 тис. грн.

Друге місце серед позичальників банку займають представники сектору будівництва та нерухомості, розмір позики яких має тенденцію до зменшення, в 2022 році – на 1 330 875 тис. грн та в 2023 році – на 8 825 872 тис. грн

Дослідивши наявні проблеми у сфері кредитування середнього, малого та мікро- підприємництва, можна визначити, що невід’ємною складовою реалізації програми активізації банківського кредитування підприємств малого і середнього бізнесу є пошук необхідних для цього ресурсів. Відтак в якості основних джерел коштів, необхідних для забезпечення ефективного сприяння банківськими установами розвитку малого і середнього бізнесу, можна виокремити наступні:

- в першу чергу, кошти, залучені банками за рахунок цільових кредитів рефінансування Національним банком України, наданих за умови їх спрямування на кредитну складову формування забезпечення розвитку малого і середнього бізнесу;

- по-друге, залучення цільових коштів за грантовими програмами міжнародних кредитно-фінансових організацій і, насамперед, коштів Світового банку та Європейського банку реконструкції і розвитку, Німецько-українського фонду на забезпечення загальнодержавних програм розвитку малого і середнього бізнесу;

- по-третє, кошти Українського фонду підтримки підприємництва, що може діяти за допомогою механізму видачі кредитів малим і середнім підприємствам через уповноважені комерційні банки, відібрані на тендерних умовах;

- по-четверте, кредитні ресурси комерційних банків, що надаються малому і середньому бізнесу під мінімальні процентні ставки, знизити які дозволяє дія компенсаційного механізму на основі створення регіональних кредитно-гарантійних установ і фондів сприяння розвитку підприємництва за рахунок збільшення частки податкових надходжень, яка залишається у місцевих бюджетах.

Отже, початок війни у 2022 році завдав нищівного удару по українському бізнесу, за загальними підрахунками втрати малого та середнього бізнесу склали понад 83 млрд доларів США, це супроводжувалось масовою еміграцією та релокацією бізнесу. Найбільшими проблемами за даними опитувань під час війни були: ракетні атаки на критичну та цивільну інфраструктуру, зниження економічної та споживчої активності, тимчасова або повна недоступність електроенергії, водо- та теплопостачання, а також проблеми із транспортною складовою та логістикою. Тому в даний період, розвиток малого та середнього бізнесу відбувається виключно завдяки стійкості та винахідливості підприємців, які попри складні часи продовжують власну справу. Прикладом для української банківської системи у сфері кредитування юридичних осіб, зокрема середнього, малого та мікро-бізнесу повинні стати моделі кредитування сформовані на основі зарубіжного досвіду, зокрема досвіду Сполучених Штатів Америки, що полягає у створенні адміністрації малого бізнесу, що має на меті координацію діяльності малого та середнього бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бережницька У. Б. Інституціональне середовище розвитку малого та середнього підприємництва. *Review of transport economics and management*. 2021. № 5 (21). С. 21–29. URL: <https://doi.org/10.15802/rtem2021/225804> (дата звернення: 19.05.2024).
2. Блащук-Дев'яткіна Н., Себестянович І. Кредитування малого та середнього бізнесу на сучасному етапі розвитку економіки України. *Молодий вчений*. 2021. № 3 (91). С. 341–344. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-3-91-72> (дата звернення: 18.05.2024).
3. Васільєва Л. М. Розвиток малого підприємництва в зарубіжних країнах. *Держава та регіони. Економіка та підприємництво*. 2009. № 7. С. 56–60.
4. Гамалій Ю. М. Стратегії розвитку малого та середнього бізнесу. 2021. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/87249> (дата звернення: 19.05.2024).
5. Держстат України. *Офіційний сайт Державної служби статистики України*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 14.05.2024).
6. Джигора О. М. Сучасні виклики та загрози регіонального розвитку, напрями їх подолання. *Науковий вісник ужгородського університету. серія «економіка»*. 2021. № 2(56). С. 70–80. URL: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2020.2\(56\).70-80](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2020.2(56).70-80) (дата звернення: 19.05.2024).
7. Дзюблюк О. Активізація банківського кредитування малого та середнього бізнесу в системі заходів із подолання фінансово-економічної кризи. *Світ фінансів*. 2010. Вип. 3. С. 7–13.
8. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. *Офіційний портал*. URL: <http://www.ier.com.ua/ua> (дата звернення: 18.05.2024).
9. Карлін М., Стащук О., Борисюк О. Фінансові аспекти врахування нових економічних ризиків у діяльності підприємств. *Financial and credit*

activity problems of theory and practice. 2021. Т. 4, № 39. С. 376–386. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v4i39.241330> (дата звернення: 19.05.2024).

10.Коваленко В. В. Кредитний канал трансмісійного монетарного механізму та його місце в економічному зростанні. *Фінансовий простір*. 2020. № 3(39). С. 106–117. URL: [https://doi.org/10.18371/fr.3\(39\).2020.215178](https://doi.org/10.18371/fr.3(39).2020.215178) (дата звернення: 19.05.2024).

11.Коваленко В., Радова Н. Банківський кредит у формуванні фінансово-інвестиційного механізму розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. *Economy and society*. 2020. № 22. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-3> (дата звернення: 16.05.2024).

12.Косач І. А., Дегтярьов А. В. Управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва в умовах трансформаційної економіки. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2021. № 2. С. 17–23. URL: <https://doi.org/10.54929/pmt-issue2-2021-3> (дата звернення: 19.05.2024).

13.Кредитування підприємств: умови, форми та види. реферат. *Освіта.UA*. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/bank/20790/> (дата звернення: 14.05.2024).

14.Лавров Р. В. Банківські інноваційні технології обслуговування клієнтів : 2014. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/37394> (дата звернення: 19.05.2024).

15.Ливдар М., Валігура Н. Розвиток малого і середнього бізнесу в Україні. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 13(13). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-13\(13\)-168-176](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-13(13)-168-176) (дата звернення: 18.05.2024).

16.Мінекономіки посилює підтримку малого і середнього бізнесу новим інструментом – факторингом. *«Дебет-Кредит» - Бухгалтерські новини*. URL: <https://news.dtki.ua/society/economics/63975> (дата звернення: 19.05.2024).

17.Національний банк України. *Офіційний сайт Національного банку України*. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 14.05.2024).

18. Національний банк України. Щомісячний індекс очікувань ділової активності (ІОДА): запровадження в НБУ. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/schomisyachniy-indeks-ochikuvan-dilovoyi-aktivnosti-ioda-zaprovadjennya-v-nbu-7008> (дата звернення: 18.05.2024).

19. Підтримка малого і середнього підприємництва. *Кабінет Міністрів України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/reformi/ekonomichne-zrostannya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpriyemnictva> (дата звернення: 19.05.2024).

20. Підтримка малого і середнього підприємництва. *Урядовий Портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/reformi/ekonomichne-zrostannya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpriyemnictva> (дата звернення: 17.05.2024).

21. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 14.05.2024).

22. Проблемні аспекти, пріоритети та засоби зміцнення фінансово-економічної безпеки суб'єктів малого підприємництва в Україні / Р. Л. Лупак та ін. *Підприємництво і торгівля*. 2021. № 28. С. 49–55. URL: <https://doi.org/10.36477/2522-1256-2021-28-07> (дата звернення: 19.05.2024).

23. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва : Постанова Каб. Міністрів України від 14.03.2023 р. № 229. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/229-2023-п#Text> (дата звернення: 19.05.2024).

24. Про внесення змін до Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва : Постанова Каб. Міністрів України від 26.01.2024 р. № 91. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/91-2024-п#Text> (дата звернення: 19.05.2024).

25. Про затвердження Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків : Постанова Нац. банку України від 06.07.2000 р. № 279 :

станом на 31 груд. 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0474-00#Text> (дата звернення: 15.05.2024).

26. Про затвердження Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва паливно-енергетичного комплексу : Постанова Каб. Міністрів України від 19.06.2023 р. № 627 : станом на 19 верес. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/627-2023-п#Text> (дата звернення: 19.05.2024).

27. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI : станом на 3 верес. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення: 17.05.2024).

28. Руснак О. О. Банківський кредит у забезпеченні розвитку малого та середнього бізнесу в Україні : thesis. 2019. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/11076> (дата звернення: 19.05.2024).

29. Статистика фінансового сектору. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#2fs> (дата звернення: 18.05.2024).

30. Трегубов О., Ключковська В., Ключковський О. Державне регулювання розвитку малого бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2022. № 43. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-62> (дата звернення: 19.05.2024).

31. Труш Ю., Кудренко Н. Спрощена система оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва: сучасний стан та особливості оподаткування. *Financial and credit activity problems of theory and practice*. 2021. Т. 5, № 40. С. 120–126. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v5i40.244912> (дата звернення: 19.05.2024).

32. Федорчук В. Terra incognita української економіки. чотири висновки з дослідження середнього бізнесу інституту економічних досліджень – forbes.ua. *Forbes.ua | Бізнес, мільярдери, новини, фінанси, інвестиції, компанії*. URL: <https://forbes.ua/business/terra-incognita-ukrainskoi-ekonomiki-chotiri->

visnovki-z-doslidzhennya-serednogo-biznesu-institutu-ekonomichnikh-doslidzhen-31012024-18884 (дата звернення: 18.05.2024).

33. Чиж Н.М., Урбан О.А., Дзямулич М. І. Перспективи нарощення кредитування в Україні. *Економічний форум*. 2021. Т. 1, № 3. С. 139–144. URL: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2021-3-20> (дата звернення: 19.05.2024).

34. Khudolei V. Y., Ponomarenko T. V., Ivanova T. M. Регіональні диспропорції малого бізнесу в Україні та шляхи їх усунення. *Scientific bulletin of polissia*. 2018. Т. 1, № 2(14). С. 186–195. URL: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2018-1-2\(14\)-186-195](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2018-1-2(14)-186-195) (дата звернення: 18.05.2024).

35. Kovalenko Y. Вплив кредитно-інвестиційного механізму фінансування економічних процесів на розвиток малого та середнього бізнесу. *Problems and prospects of economic and management*. 2020. № 3(23). С. 101–109. URL: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2020-3\(23\)-101-109](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2020-3(23)-101-109) (дата звернення: 19.05.2024).

36. Mukhailiv G. V. Фінансова підтримка розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. *The actual problems of regional economy development*. 2019. Т. 1, № 15. С. 87–94. URL: <https://doi.org/10.15330/apred.1.15.87-94> (дата звернення: 18.05.2024).

37. Partyn H., Omelyan K. Lending activities to small and medium enterprises in Ukraine: current features and ways of development. *Efektivna ekonomika*. 2022. № 2. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.2.72> (дата звернення: 14.05.2024).

38. Rakytska A. O., Rakytskyi O. O. Development of the investment and innovation environment in Ukraine and ways to restore it in the post-war period. *Business inform*. 2023. Vol. 10, no. 549. P. 71–76. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-10-71-76> (date of access: 18.05.2024).

39. Shyshkina O., Krasnianska Y. Проблеми, перспективи та ризики кредитування суб'єктів малого й середнього бізнесу. *Problems and prospects of*

economic and management. 2018. № 4(16). С. 198–211. URL: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2018-4\(16\)-198-211](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2018-4(16)-198-211) (дата звернення: 19.05.2024).

40.Sushkova O., Osadchy I. Оцінка впливу малого та середнього бізнесу на економічний розвиток та фінансову спроможність територіальних громад різних рівнів в Україні. *Problems and prospects of economic and management*. 2021. № 2(26). С. 141–153. URL: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-2\(26\)-141-153](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-2(26)-141-153) (дата звернення: 18.05.2024).

41.Yurchuk H. M. Особливості державного регулювання формування та реалізації потенціалу малого підприємництва в Україні. *Bulletin national university of water and environmental engineering*. 2021. Т. 1, № 93. С. 226. URL: <https://doi.org/10.31713/ve1202121> (дата звернення: 18.05.2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

Кількість діючих суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва за видами економічної діяльності у 2010-2022
Number of active entities of large, medium, small and micro-entrepreneurship by type of economic activity in 2010-2022

	Роки/ Years	Кількість діючих суб'єктів господарювання/ Number of active business entities					
		усього/ total					
		суб'єкти середнього підприємництва, одиниць/medium entrepreneurship entities, units	у % до загального показника суб'єктів господарювання відповідного виду діяльності/in % to the total of business entities of corresponding type of economic activity	суб'єкти малого підприємництва, одиниць/small entrepreneurship entities, units	у % до загального показника суб'єктів господарювання відповідного виду діяльності/in % to the total of business entities of corresponding type of economic activity	з них суб'єкти мікропідприємництва, одиниць/of which micro-entrepreneurship entities, units	у % до загального показника суб'єктів господарювання відповідного виду діяльності/in % to the total of business entities of corresponding type of economic activity
Усього	2020	17946	0,9	1955119	99,1	1898902	96,2
	2021	17811	0,9	1937827	99,1	1880858	96,1
	2022	15037	0,9	1716977	99,1	1671558	96,5
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	2020	2137	2,9	71195	97,0	65753	89,6
	2021	2095	2,9	68659	97,0	63051	89,1
	2022	1687	3,2	51555	96,7	46622	87,5
Промисловість	2020	4986	3,9	121108	95,9	110470	87,4
	2021	4925	4,1	116570	95,7	105812	86,9
	2022	4278	4,2	97985	95,6	88976	86,8
Переробна промисловість	2020	3972	3,5	110997	96,4	102121	88,7
	2021	3854	3,5	106340	96,3	97401	88,2
	2022	3334	3,6	90147	96,3	82766	88,4
виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	2020	1039	6,4	15112	93,2	13513	83,3
	2021	989	6,1	15137	93,4	13495	83,3
	2022	881	6,3	12988	93,2	11650	83,6
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	2020	399	11,0	3191	87,6	2550	70,0
	2021	426	11,3	3277	87,0	2568	68,2
	2022	395	12,6	2677	85,6	2059	65,8
вчання; каналізація, поводження з відходами	2020	402	6,8	5476	93,1	4642	78,9
	2021	356	8,1	4023	91,8	3300	75,3
	2022	927	1,6	55985	98,4	50878	89,4
Будівництво	2020	936	1,7	55674	98,3	50703	89,5
	2021	677	1,5	44036	98,5	40248	90,0
	2022	3289	0,4	822680	99,6	808221	97,8
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	2020	3392	0,4	773845	99,6	758939	97,6
	2021	2794	0,4	658211	99,6	647074	97,9
	2022	1162	1,2	97117	98,8	93045	94,6
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	2020	1117	1,2	93489	98,8	89371	94,4
	2021	970	1,1	87188	98,9	83575	94,8
	2022	258	0,4	71489	99,6	69291	96,6
Інше розмішування й організація харчового та роздрібно-оптового	2020	237	0,3	69536	99,7	67207	96,3
	2021	192	0,3	57540	99,7	56234	97,4
	2022	349	0,2	233831	99,8	231946	99,0

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва за видами економічної діяльності у 2010-2022 роках
Turnover of entities of large, medium, small and micro-entrepreneurship by type of economic activity in 2010-2022

Роки/ Years	Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання/ Turnover of business entities									
	Усього/ total									
	суб'єкти великого підприємництва, тис. грн./large entrepreneurship entities, thsd. UAH	у % до загального показника суб'єктів господарювання відповідного виду діяльності/in % to the total of business entities of corresponding type of economic activity	суб'єкти середнього підприємництва, тис. грн./medium entrepreneurship entities, thsd. UAH	у % до загального показника суб'єктів господарювання відповідного виду діяльності/in % to the total of business entities of corresponding type of economic activity	суб'єкти малого підприємництва, тис. грн./small entrepreneurship entities, thsd. UAH	у % до загального показника суб'єктів господарювання відповідного виду діяльності/in % to the total of business entities of corresponding type of economic activity	з них суб'єкти мікропідприємництва, тис. грн./of which micro-entrepreneurship entities, thsd. UAH	у % до загального показника суб'єктів господарювання відповідного виду діяльності/in % to the total of business entities of corresponding type of economic activity		
Усього	2020	3626387990,9	32,8	4384676205,2	39,6	3051232950,2	27,6	1652040668,5	14,9	
	2021	5140366762,1	34,3	5931850723,8	39,6	3917594449,9	26,1	2153538698,8	14,4	
	2022	4024267101,2	36,2	4938613543,4	44,4	2156994917,1	19,4	704033940,1	6,3	
Сільське господарство, лісове господарство	2010	11664534,8	11,3	65623196,4	63,3	26273509,5	25,4	13339621,8	12,9	
	2011	12553071,1	9,6	79090031,9	60,6	38961357,3	29,8	14385296,1	11,0	
	2012	19473189,5	11,6	94045102,8	56,2	53814268,4	32,2	19329454,5	11,6	
	2013	23440594,9	14,1	89137315,9	53,6	53699985,5	32,3	18862170,9	11,3	
	2014	31584645,2	14,3	117332717,7	53,3	71245966,9	32,4	24241899,9	11,0	
	2015	61214827,8	16,5	к/с	к/с	к/с	к/с	43084056,3	11,6	
	2016	53033751,7	12,8	206733464,4	49,8	155032687,9	37,4	56018434,4	13,5	
	2017	38879856,5	8,3	238158722,5	50,9	190597561,8	40,8	66307379,2	14,2	
	2018	54757921,9	10,1	272433684,3	50,4	213317765,7	39,5	74822613,6	13,8	
	2019	74131964,5	12,9	276092109,6	48,2	222524195,9	38,9	80547645,1	14,1	
	2020	78052150,3	12,5	к/с	к/с	к/с	к/с	94271618,9	15,1	
	2021	114806273,8	12,2	474561979,3	50,3	354121094,0	37,5	125979486,6	13,4	
	2022	111514944,2	16,3	311510546,7	45,7	259386644,5	38,0	77664678,2	11,4	
сільське господарство, мисливство	2010	11664534,8	11,9	61377077,9	62,8	24684323,3	25,3	12401403,9	12,7	
	2011	к/с	к/с	72950837,9	59,7	36844058,1	30,2	13472504,5	11,0	
	2012	19473189,5	12,2	87822759,0	55,0	52269675,3	32,8	18405527,4	11,5	
	2013	23440594,9	14,8	82766257,2	52,3	51953306,7	32,9	17813028,3	11,3	
	2014	31584645,2	15,0	109555026,3	52,1	69013057,3	32,9	22870313,9	10,9	
	2015	61214827,8	17,1	к/с	к/с	к/с	к/с	40783757,6	11,4	
	2016	53033751,7	13,3	к/с	к/с	к/с	к/с	53470856,5	13,5	
	2017	38879856,5	8,7	23277888,6	49,9	185301519,4	41,4	63277921,0	14,1	
	2018	54757921,9	10,6	254067860,4	49,2	207423349,7	40,2	71143889,0	13,8	
	2019	74131964,5	13,5	к/с	к/с	к/с	к/с	76656470,9	13,9	
	2020	78052150,3	13,0	к/с	к/с	к/с	к/с	89903511,2	14,9	
	2021	114806273,8	12,6	к/с	к/с	к/с	к/с	120321949,3	13,2	
	2022	111514944,2	17,1	к/с	к/с	к/с	к/с	76206976,2	11,7	
вирощування однірних культур	2010	к/с	к/с	41440142,2	63,0	к/с	к/с	10285433,0	15,6	
	2011	6959757,1	8,0	к/с	к/с	к/с	к/с	10605073,1	12,1	
	2012	12095695,6	10,2	61744567,8	52,3	44282926,7	37,5	14802357,0	12,5	
	2013	10161870,7	9,1	57704045,4	51,7	43665532,5	39,2	14525980,9	13,0	
	2014	18527703,3	11,8	80025106,9	50,8	58985292,0	37,4	18839618,5	12,0	
	2015	40122673,1	14,0	к/с	к/с	к/с	к/с	34448863,7	12,1	
	2016	33902071,5	10,5	к/с	к/с	к/с	к/с	45761369,8	14,2	
	2017	28670369,4	7,8	176564311,7	48,0	162419444,5	44,2	54120335,9	14,7	
	2018	38222400,4	9,0	201560973,9	47,7	183003116,0	43,3	61187219,3	14,5	
	2019	54767385,1	12,0	к/с	к/с	к/с	к/с	66347385,8	14,6	
	2020	60993600,6	12,1	к/с	к/с	к/с	к/с	78517735,2	15,5	
	2021	96440267,5	12,1	к/с	к/с	к/с	к/с	105925659,8	13,3	
	2022	91424935,9	16,7	к/с	к/с	к/с	к/с	69881149,0	12,7	
вирощування зернових культур	2010	к/с	к/с	38075967,5	61,9	к/с	к/с	9913070,6	16,1	

Додаток В

Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України) нефінансовим корпораціям, за розміром суб'єкта господарювання та видами валют
(залишки коштів на кінець періоду, млн грн)

Період	У тому числі за розміром суб'єкта господарювання																						
	суб'єкти малого підприємництва (крім мікропідприємництва)											суб'єкти мікропідприємництва											розмір не визначено
	суб'єкти середнього підприємництва					річний дохід від 500 тис. євро до 2 млн. євро						річний дохід від 50 тис. євро до 500 тис. євро						річний дохід до 50 тис. євро					
	Усього					У тому числі		Усього		Усього		Усього		Усього		Усього		Усього		Усього			
Усього	національна валюта	іноземна валюта	національна валюта	іноземна валюта	Усього	національна валюта	іноземна валюта	Усього	національна валюта	іноземна валюта	Усього	національна валюта	іноземна валюта	Усього	національна валюта	іноземна валюта	Усього	національна валюта	іноземна валюта	Усього	національна валюта	іноземна валюта	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	
2017	829 932	209 521	108 914	100 606	111 054	52 745	58 309	29 186	19 316	9 869	16 737	10 236	6 502	67 016	61 558	5 458	85 470						
2018	859 740	212 490	115 845	96 645	94 485	49 302	45 183	29 428	20 254	9 175	27 428	10 984	16 444	72 468	61 933	10 535	113 375						
2019	744 648	184 783	93 439	91 344	73 807	39 753	34 054	44 625	36 183	8 442	44 420	28 816	15 604	76 455	67 977	8 478	85 900						
2020	724 157	213 960	117 905	96 054	70 135	38 806	31 330	46 026	34 679	11 347	42 342	27 453	14 889	72 350	65 368	6 983	58 506						
2021	752 324	213 231	135 335	77 896	86 517	54 670	31 847	52 254	44 223	8 031	33 998	31 222	2 776	72 560	68 065	4 495	89 561						
2022	754 371	208 200	143 244	64 956	81 767	59 007	22 760	55 601	50 151	5 451	34 078	31 112	2 966	66 201	64 271	1 930	102 329						
2023	735 295	244 358	159 553	84 804	76 575	58 935	17 639	50 657	44 693	5 964	32 340	30 477	1 863	68 614	65 882	2 732	77 719						
2024																							
січень	725 493	237 873	157 069	80 804	77 123	58 466	18 657	49 000	43 792	5 208	30 655	28 891	1 763	71 171	68 364	2 807	78 111						
лютий	724 909	239 873	158 927	80 946	75 365	57 427	17 938	49 862	44 374	5 488	29 528	27 682	1 847	71 235	68 405	2 830	77 100						
березень	734 446	243 042	162 079	80 964	75 629	57 794	17 834	49 417	43 449	5 968	28 402	26 565	1 837	74 162	71 121	3 042	79 252						

Додаток Г

Кредитні надані делозитними корпораціями (крім Національного банку України) нефінансовим корпораціям, за розміром суб'єкта господарювання та строками погашення
(залишки коштів на кінець періоду, млн грн)

Період	У тому числі за розміром суб'єкта господарювання														розмір не визначено							
	суб'єкти середнього підприємництва							суб'єкти малого підприємництва (крім мікропідприємництва)								річний дохід до 500 тис. євро		річний дохід від 500 тис. євро до 1 мільйона євро		річний дохід від 1 мільйона євро до 5 мільйонів євро		
	усього			у тому числі		усього		у тому числі		усього		у тому числі		усього		у тому числі		усього				
	до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років	до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років	до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років	до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років	до 1 року	від 1 року до 5 років		більше 5 років	до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років	до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років
1	2	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
2017	829 932	209 521	85 449	79 378	44 693	111 054	46 469	37 162	27 424	29 186	7 129	11 338	10 719	16 737	5 067	7 015	4 655	67 016	51 979	12 433	2 604	85 470
2018	859 740	212 490	102 686	67 781	42 023	94 485	39 345	30 189	24 951	29 428	8 799	11 109	9 520	27 428	5 208	17 808	4 413	72 468	55 594	11 805	5 069	113 375
2019	744 648	184 783	79 146	64 157	41 481	73 807	27 423	27 169	19 215	44 625	21 921	11 707	10 997	44 420	19 861	18 226	6 332	76 455	62 614	9 266	4 575	85 900
2020	724 157	213 960	110 498	65 100	38 362	70 135	24 901	24 929	20 305	46 026	23 314	12 218	10 494	42 342	19 349	18 127	4 866	72 350	62 129	8 143	2 078	58 506
2021	752 324	213 231	125 381	57 301	30 549	86 517	36 027	34 710	15 780	52 254	28 135	16 732	7 386	33 998	16 058	10 616	7 325	72 560	64 555	6 485	1 521	89 561
2022	754 371	208 200	118 811	56 287	33 102	81 767	32 022	34 123	15 621	55 601	30 291	19 182	6 128	34 078	15 987	10 675	7 416	66 201	61 572	3 637	993	102 329
2023																						
березень	727 663	200 619	112 722	56 107	31 791	79 071	29 295	33 940	15 837	55 533	28 155	21 003	6 375	31 362	14 089	11 579	5 693	67 278	61 919	4 263	1 096	97 570
квітень	719 721	199 855	111 604	56 235	32 016	79 190	29 478	33 935	15 777	56 026	28 122	21 520	6 384	31 813	14 114	12 016	5 683	67 325	61 940	4 352	1 033	96 624
травень	709 810	195 578	108 068	57 060	30 450	79 236	30 008	33 601	15 627	55 993	28 159	21 789	6 046	33 303	14 376	12 253	6 674	67 404	62 061	4 305	1 037	96 442
червень	708 219	196 466	109 051	56 927	30 488	81 085	30 381	35 466	15 237	57 150	28 450	22 672	6 028	34 104	14 577	12 832	6 696	65 870	61 112	3 761	996	96 301
липень	709 965	218 132	109 784	69 303	39 044	73 496	30 761	31 846	10 889	51 911	27 870	18 300	5 742	32 696	14 198	11 946	6 551	67 184	61 732	4 754	698	95 895
серпень	713 156	217 512	109 499	70 605	37 407	73 659	30 838	32 072	10 730	52 075	27 953	18 526	5 597	32 724	14 133	12 057	6 534	67 447	62 018	3 122	2 307	94 501
вересень	716 887	218 812	110 487	71 244	37 081	74 065	31 055	32 430	10 580	51 780	27 669	18 640	5 471	32 641	14 098	12 046	6 496	67 449	62 028	3 119	2 302	93 924
жовтень	718 369	231 981	119 716	75 676	36 589	76 015	32 069	33 121	10 824	51 216	27 615	18 136	5 465	32 904	14 097	12 252	6 555	67 387	62 518	2 840	2 029	74 408
листопад	726 625	237 547	122 729	77 866	36 953	76 005	32 038	33 193	10 774	51 032	27 550	17 992	5 489	32 637	14 072	11 972	6 593	67 722	62 555	3 170	1 997	75 479
грудень	735 295	244 358	123 920	81 786	38 651	76 575	32 258	33 454	10 862	50 657	27 381	17 933	5 343	32 340	13 743	11 984	6 614	68 614	62 875	3 323	2 416	77 719
2024																						
січень	725 493	237 873	119 698	81 741	36 434	77 123	32 422	33 120	11 582	49 000	27 118	16 849	5 032	30 655	13 812	10 963	5 880	71 171	63 122	4 761	3 288	78 111
лютий	724 909	239 873	119 055	84 687	36 130	75 365	31 532	33 161	10 672	49 862	27 067	16 495	6 301	29 528	13 393	10 194	5 941	71 235	62 847	5 085	3 304	77 100
березень	734 446	243 042	118 996	86 669	37 377	75 629	30 461	34 185	10 983	49 417	26 720	16 364	6 333	28 402	13 322	9 140	5 940	74 162	63 615	7 024	3 523	79 252

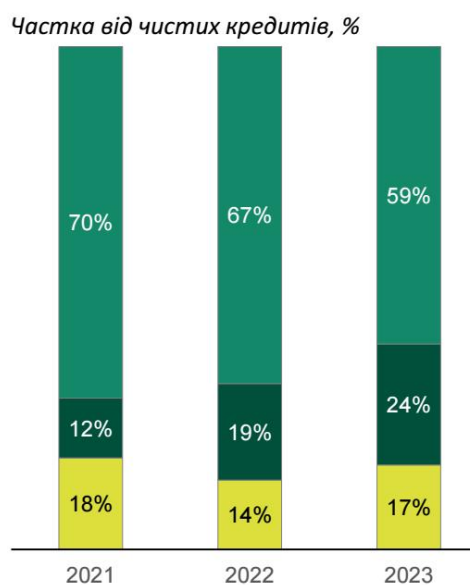
3.2. Короткий опис поточної бізнес-моделі

Відповідно до своєї бізнес-моделі Ощадбанк є універсальним банком, який надає пріоритетне значення розширенню роздрібного, мікро-, малого та середнього бізнесу (ММСБ), утримуючи при цьому міцні позиції в корпоративному бізнесі.

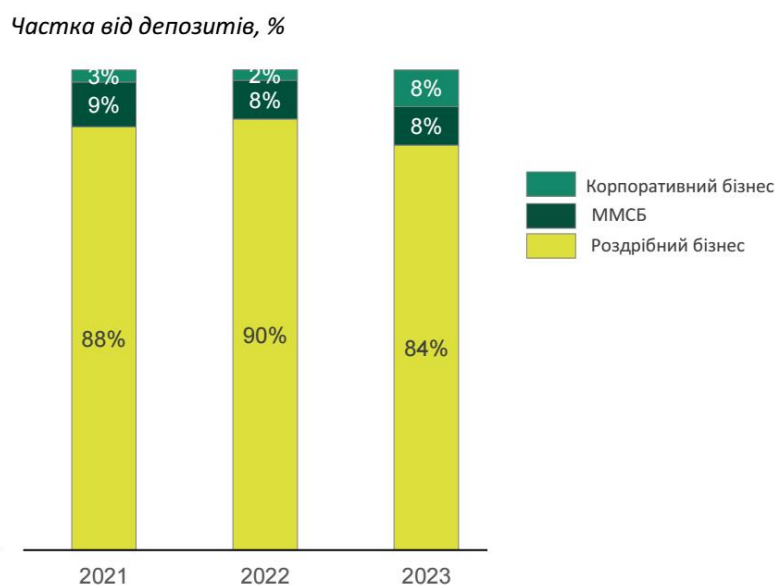
Станом на кінець 2023 року розподіл активів Ощадбанку наступний: 50% – інвестиційний портфель; 26% – чистий кредитний портфель; 24% – інші активи. Кредитний портфель представлено насамперед заборгованістю корпоративних клієнтів (59%), а також фізичних осіб (17%) та клієнтів ММСБ (24%). Портфель строкових депозитів на 84% складається з коштів фізичних осіб, на 8% – з коштів клієнтів ММСБ та на 8% – з коштів клієнтів корпоративного бізнесу.

Більша частина процентних доходів Ощадбанку формується за рахунок кредитів, наданих юридичним особам, та інвестицій у цінні папери.

Структура кредитів у 2021-2023 роках

Структура строкових депозитів у 2021-2023 роках

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ»

**ПРИМІТКИ ДО КОНСОЛІДОВАНОЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ (ПРОДОВЖЕННЯ)
ЗА РІК, ЩО ЗАКІНЧИВСЯ 31 ГРУДНЯ 2023 РОКУ
(у тисячах гривень)**

У нижченаведеній таблиці представлена структура позичальників Групи за секторами економіки:

	31 грудня 2023 року		31 грудня 2022 року	
	Валова балансова вартість	Резерв під ОКЗ	Валова балансова вартість	Резерв під ОКЗ
Аналіз за секторами економіки				
Енергетика	20 363 179	(4 765 359)	20 627 849	(4 680 409)
Фізичні особи	19 523 143	(4 562 635)	16 330 705	(4 856 059)
Сільське господарство	16 048 310	(1 933 764)	14 227 669	(1 966 173)
Нафтогазова та хімічна промисловість	12 109 593	(577 718)	12 180 124	(497 880)
Торгівля	10 477 794	(935 935)	9 669 016	(1 636 751)
Будівництво та нерухомість	9 731 222	(5 490 944)	9 798 994	(5 420 767)
Виробництво і переробка харчових продуктів та напоїв	7 202 695	(2 492 567)	6 679 837	(2 384 681)
Будівництво та ремонт доріг	5 427 202	(180 616)	6 100 301	(188 851)
Гірничодобувна та металургійна промисловість	5 422 494	(3 023 074)	4 892 472	(2 719 830)
Фінансові послуги	1 771 265	(20 707)	66 522	10 064
Органи місцевого самоврядування	1 634 529	(20 110)	3 994 378	(64 748)
Виробництво промислових та товарів народного споживання	1 358 245	(91 683)	1 064 339	(103 182)
Послуги	1 131 581	(410 640)	895 916	(264 892)
Транспорт	783 388	(113 862)	1 138 665	(53 638)
Машинобудування	398 197	(48 021)	171 083	(49 704)
Видавнича діяльність	48 814	(836)	41 631	(4 783)
Медіа та зв'язок	16 113	(2 137)	15 025	(1 844)
Інші	355 310	(23 447)	224 387	(19 190)
Всього кредитів, наданих клієнтам	113 803 074	(24 694 055)	108 118 913	(24 903 318)

Група отримала нерухомість та інші активи в якості погашення заборгованості за проблемними кредитами. Станом на 31 грудня 2023 року такі активи у сумі 712 402 тис. грн. відображені у складі інших активів (31 грудня 2022 року: 682 856 тис. грн.) (Примітка 16).

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ"

**ПРИМІТКИ ДО КОНСОЛІДОВАНОЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ (ПРОДОВЖЕННЯ)
ЗА РІК, ЩО ЗАКІНЧИВСЯ 31 ГРУДНЯ 2022 РОКУ
(у тисячах гривень)**

У нижченаведеній таблиці представлена структура позичальників Групи за секторами економіки:

	31 грудня 2022 року		31 грудня 2021 року	
	Валова балансова вартість	Резерв під ОКЗ	Валова балансова вартість	Резерв під ОКЗ
Енергетика	20 627 849	(4 680 409)	18 884 112	(1 138 498)
Фізичні особи	16 330 705	(4 856 059)	16 643 862	(3 023 369)
Сільське господарство	14 227 669	(1 966 173)	5 333 641	(581 611)
Нафтогазова та хімічна промисловість	12 180 124	(497 880)	7 159 735	(62 442)
Будівництво та нерухомість	9 798 994	(5 420 767)	11 129 869	(3 804 835)
Торгівля	9 669 016	(1 636 751)	5 395 506	(663 756)
Виробництво і переробка харчових продуктів та напоїв	6 679 837	(2 384 681)	5 159 163	(1 185 245)
Будівництво та ремонт доріг	6 100 301	(188 851)	5 279 505	(570)
Гірничодобувна та металургійна промисловість	4 892 472	(2 719 830)	3 803 019	(1 859 403)
Органи місцевого самоврядування	3 994 378	(64 748)	5 557 726	(93 137)
Транспорт	1 138 665	(53 638)	1 418 403	(29 433)
Виробництво промислових та товарів народного споживання	1 064 339	(103 182)	836 515	(44 325)
Послуги	895 916	(264 892)	458 619	(85 483)
Машинобудування	171 083	(49 704)	141 605	(55 715)
Фінансові послуги	66 522	10 064	10 220	
Видавнича діяльність	41 631	(4 783)	30 228	(1 419)
Медіа та зв'язок	15 025	(1 844)	8 488	(1 238)
Інші	224 387	(19 190)	135 397	(1 048)
Всього	108 118 913	(24 903 318)	87 385 613	(12 631 527)

Група отримувала нерухомість та інші активи в якості погашення заборгованості за проблемними кредитами. Станом на 31 грудня 2022 року такі активи у сумі 682 856 тис. грн. відображені у складі інших активів (31 грудня 2021 року: 1 079 230 тис. грн.) (Примітка 16).

**ДЕРЖАВНА ПРОГРАМА «ДОСТУПНІ КРЕДИТИ 5-7-9%»
В ЦИФРАХ (СТАНОМ НА 18.12.2023)**

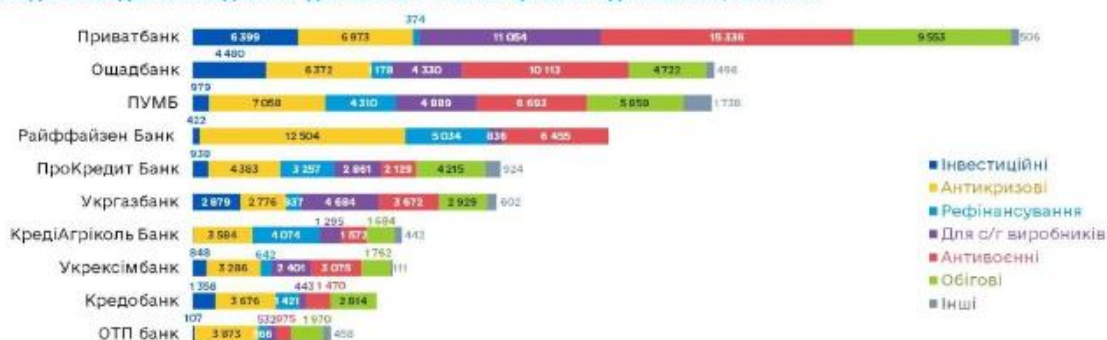
ТОП-10 БАНКІВ

КІЛЬКІСТЬ УКЛАДЕНИХ КРЕДИТНИХ ДОГОВОРІВ
У РОЗРІЗІ УПОВНОВАЖЕНИХ БАНКІВ, ШТ.

СУМА УКЛАДЕНИХ КРЕДИТНИХ ДОГОВОРІВ
У РОЗРІЗІ УПОВНОВАЖЕНИХ БАНКІВ, МЛН ГРН

РОЗПОДІЛ УКЛАДЕНИХ КРЕДИТНИХ ДОГОВОРІВ У РОЗРІЗІ ЦІЛЕЙ КРЕДИТУВАННЯ, МЛН ГРН

АБ «Ощадбанк», станом на 01.01.2023

Частка держави (в особі Кабінету Міністрів України): 100%
 Голова Правління: Сергій Наумов
 Голова Наглядової Ради: Байба Аліні

К-ть відділень: 1 807
 К-ть співробітників: 19 671

1 Показники балансу

млн грн	змінні				порівняно з		за	
	01.01.2022	01.10.2022	01.01.2023	01.01.2022	IV квартал 2022			
	млн грн			млн грн	%	млн грн	%	
Чисті активи, усього	236 888	245 034	272 190	35 302	14,9	27 156	11,1	
Загальні активи, усього	249 938	268 698	298 146	48 208	19,3	29 449	11,0	
Грошові кошти та їх еквіваленти	12 326	16 544	16 303	3 977	32,3	-340	-2,0	
Кредити та заборгованість клієнтів	74 754	83 318	83 216	8 462	11,3	-102	-0,1	
у т. ч. кредити та заборгованість юр.осіб	61 134	71 745	71 741	10 607	17,4	-4	0,0	
у т. ч. кредити та заборгованість фіз.осіб	13 620	11 573	11 475	-2 146	-15,8	-98	-0,8	
ОВДП	92 753	88 433	89 832	-2 922	-3,1	1 399	1,6	
Зобов'язання, усього	215 018	220 920	250 027	35 009	16,3	29 107	13,2	
Кошти, отримані від НБУ	7 248	0	0	-7 248	-100,0	0	-	
Кошти банків	3 065	2 232	2 679	-386	-12,6	447	20,0	
Кошти клієнтів	188 933	206 325	231 298	42 364	22,4	24 973	12,1	
у т. ч. СГД та НФУ	66 852	53 646	62 415	-4 437	-6,6	8 769	16,3	
у т. ч. кошти фізичних осіб	121 770	150 960	166 735	44 964	36,9	15 774	10,4	
Додатково:								
Статутний капітал	49 473	49 473	49 473	0	0,0	0	0,0	
Власний капітал, усього	21 870	24 114	22 163	293	1,3	-1 951	-8,1	
Регулятивний капітал	18 017	21 000	19 427	1 410	7,8	-1 573	-7,5	
Адекватність регулятивного капіталу (H2)	15,48%	16,11%	14,48%	x	x	x	x	
Прибуток/(збиток) після оподаткування	1 055	2 713	639	x	x	-2 074	x	
Кредити та заборгованість, млрд грн	Кредити юридичних осіб		Кредити фізичних осіб					
01.01.2020	57,6	7,6	65,2	58,7	125,6	184,3		
01.01.2021	54,3	8,9	63,2	66,9	121,8	188,6	+12,0%	
01.01.2022	61,1	13,6	74,8	63,1	119,6	182,7		
01.10.2022	71,7	11,6	83,3	66,9	121,8	188,6		
01.01.2023	71,7	11,5	83,2	62,4	166,7	229,2		

2 Показники прибутковості

3 Інші показники

АБ «Ощадбанк», станом на 01.01.2022

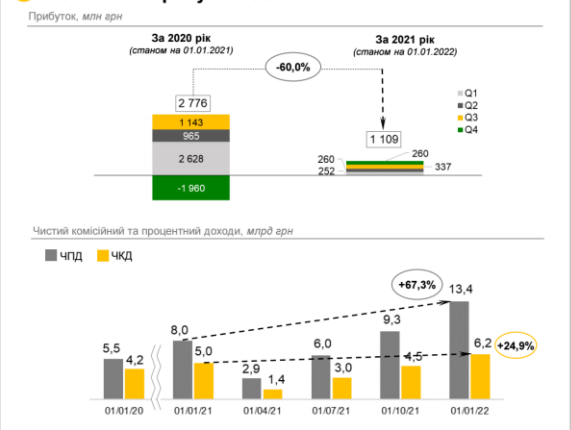
Частка держави (в особі Кабінету Міністрів України): 100%
 Голова Правління: Сергій Наумов
 Голова Наглядової Ради: Байба Аліні

К-ть відділень: 2 025
 К-ть співробітників: 24 530

1 Показники балансу

млн грн	змінні				порівняно з		за	
	01.01.2021	01.10.2021	01.01.2022	01.01.2021	IV квартал 2021 року			
	млн грн			млн грн	%	млн грн	%	
Чисті активи, усього	235 722	233 030	236 888	1 165	0,5	3 858	1,7	
Загальні активи, усього	268 759	247 441	249 938	-18 821	-7,0	2 497	1,0	
Грошові кошти та їх еквіваленти	15 204	16 019	12 326	-2 968	-19,4	-3 692	-23,1	
Кредити та заборгованість клієнтів	63 226	73 310	74 754	11 528	18,2	1 444	2,0	
у т. ч. кредити та заборгованість юр.осіб	54 311	60 931	61 134	6 822	12,6	303	0,5	
у т. ч. кредити та заборгованість фіз.осіб	8 915	12 479	13 620	4 706	52,8	1 141	9,1	
ОВДП	105 085	80 905	92 753	-12 332	-11,7	11 848	14,6	
Зобов'язання, усього	213 787	211 370	214 964	1 177	0,6	3 594	1,7	
Кошти, отримані від НБУ	5 499	7 249	7 248	1 749	31,8	0	0,0	
Кошти банків	4 517	3 021	3 065	-1 452	-32,1	44	1,5	
Кошти клієнтів	184 886	188 189	188 933	4 047	2,2	744	0,4	
у т. ч. СГД та НФУ	58 687	63 068	66 852	8 165	13,9	3 784	6,0	
у т. ч. кошти фізичних осіб	125 609	119 617	121 770	-3 839	-3,1	2 154	1,8	
Додатково:								
Статутний капітал	49 473	49 473	49 473	0	0,0	0	0,0	
Власний капітал, усього	21 935	21 660	21 924	-11	-0,1	264	1,2	
Регулятивний капітал	18 132	17 022	18 017	-115	-0,6	996	5,8	
Адекватність регулятивного капіталу (H2)	19,00%	17,57%	15,48%	x	x	x	x	
Прибуток/(збиток) після оподаткування	2 776	849	1 109	x	x	260	x	
Кредити та заборгованість, млрд грн	Кредити юридичних осіб		Кредити фізичних осіб					
01.01.2020	57,6	7,6	65,2	62,1	104,8	186,9		
01.01.2021	54,3	8,9	63,2	58,7	125,6	184,3		
01.10.2021	60,8	12,5	73,3	63,1	119,6	182,7	+3,3%	
01.01.2022	61,1	13,6	74,8	66,9	121,8	188,6		

2 Показники прибутковості

3 Інші показники

АНОТАЦІЯ

Ковтун В. Банківське кредитування малого та середнього бізнесу в Україні. Рукопис. Дипломна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа і страхування. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2024.

Обґрунтовано важливість належного рівня фінансування сектору малого і середнього підприємництва, як невід’ємної складової ринкової економіки, що забезпечує вирішення ряду актуальних потреб суспільства. Встановлено існування з одного боку гострої потреби у банківському кредитуванні діяльності малих і середніх підприємств, а з іншого - певні труднощі банків щодо її задоволення.

Ключові слова: кредитування бізнесу, банки, малі та середні підприємства, фінансові ресурси, процентна ставка.

SUMMARY

Kovtun V. Bank lending to small and medium-sized businesses in Ukraine. Manuscript. Thesis for obtaining the first (bachelor) level of higher education in specialty 072 – Finance, banking and insurance. Yurii Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2024.

The importance of the appropriate level of financing of the small and medium-sized business sector, as an integral component of the market economy, which provides a solution to a number of urgent needs of society, is substantiated. It was established that, on the one hand, there is an acute need for bank crediting of the activities of small and medium-sized enterprises, and on the other - certain difficulties of banks in meeting it.

Keywords: business lending, banks, small and medium enterprises, financial resources, interest rate.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.

Використання чужих ідей, результатів і текстів наукових досліджень мають посилання на відповідне джерело.

_____ В. Ковтун